

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра англійської філології і перекладу
імені професора І.В. Корунця

**Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства
на тему: «Метафоричне втілення концепту ЖИТТЯ у світлі перекладацької
множинності (на матеріалі українських перекладів трагедій
Шекспіра)»**

Студентки групи МПа 01-20
факультету перекладознавства
освітньо-професійної програми
Перекладознавство: професійно-
орієнтований переклад (англійська мова і
друга іноземна мова)
за спеціальністю 035 Філологія
Прищепи Марії Борисівни

Допущена до захисту
«___»_____ 2021 року

Завідувач кафедри англійської філології
і перекладу імені професора І. В. Корунця
_____ проф. Ніконова В.Г.
(підпис) (ПІБ)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук,
професор Ніконова В.Г.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка:ЄКТС _____

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

Korunets Department of English Philology and Translation

Master Degree Thesis in Translation Studies

under the title: “Metaphorical embodiment of the concept of LIFE from the perspective of plurality in translation (case study of Ukrainian translations of Shakespeare's tragedies)”

Group MPa 01-20
School of translation studies
Educational Programme Translation
Studies: Specialized Translation (English
and Second Foreign Language)
Majoring 035 Philology
Maria B.Pryshchepa

Research supervisor:
V.G. Nikonova
Doctor of Philology,
Full Professor

Kyiv – 2021

Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології та перекладу
імені професора І. В. Корунця

Затверджую:

Завідувач кафедри англійської і німецької філології
та перекладу імені професора І.В. Корунця
_____ (підпис)
д.ф.н., проф. Ніконова В.Г.
“10” вересня 2020 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства

студента(ки) _____ курсу _____ групи факультету перекладознавства КНЛУ

(ПІБ студента)

спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, **освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)**

Тема роботи _____

Науковий керівник _____

Дата видачі завдання _____ “10” вересня 2020 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2020 р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2020 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англійськомовних речень та їх переклад)	Грудень 2020 р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 2)	Березень 2021 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 3)	Травень 2021 р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2021 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	07 жовтня 2020 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2021 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2021 р.	

Науковий керівник _____ (підпис)

Студент _____ (підпис)

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студента(ки) _____ курсу групи _____ факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

(ПІБ студента)

за темою _____

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити √ або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	_____ усі компоненти присутні , _____ один компонент відсутній _____ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ незначні помилки в оформленні _____ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	_____ повна відповідність _____ відповідність неповна _____ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

_____
_____
_____
_____
_____

Кваліфікаційна робота _____ може бути (не може бути)

(ПІБ студента)

рекомендована до захисту

_____
(підпис керівника)

(_____)
(ПІБ керівника)

” ___ ” _____ 2021 рік

РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

студента(ки) _____ курсу групи _____ факультету перекладознавства спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

(ПІБ студента)

за темою _____

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи — загалом 10 балів (усі компоненти присутні – 10 , один компонент відсутній – 5 , декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи у форматуванні – 8 , незначні помилки в оформленні – 6 , значні помилки в оформленні – 4 , оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки у формулюваннях – 6 , суттєві помилки у формулюваннях – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві помилки у формулюваннях – 8 , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 6 , відсутній критичний аналіз наукових праць – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — загалом 10 балів (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , неповне висвітлення результатів дослідження – 6 , часткове висвітлення результатів дослідження – 4 , не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

(ПІБ рецензента)

(підпис
рецензента)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	1
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ.....	5
1.1 Метафоричне втілення концепту як лінгвістична проблема.....	5
1.2 Перекладацькі стратегії і тактики відтворення концепту.....	14
1.3 Особливості художнього дискурсу та специфіка його перекладу.....	19
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2	
ТИПОЛОГІЯ КОНЦЕПТУ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	29
2.1 Репрезентація концепту життя у трагедії Шекспіра.....	29
РОЗДІЛ 3	
ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ ЖИТТЯ У ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ.....	36
3.1 Стратегії і тактики відтворення концепту ЖИТТЯ українською мовою в перекладі Михайла Старицького.....	36
3.2 Стратегії і тактики відтворення концепту ЖИТТЯ українською мовою в перекладі Леоніда Гребінки.....	46
3.3 Відтворення концепту ЖИТТЯ у світлі перекладацької множинності (на основі перекладів Михайла Старицького та Леоніда Гребінки).....	49
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	62
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	62
ДОДАТКИ.....	63

Додаток . Втілення концепту життя у драмі Вільяма Шекспіра “Гамлет” та відтворення в українськомовному перекладі.....	63
SUMMARY.....	79

ВСТУП

Кваліфікаційна робота магістра присвячена дослідженню метаморфічного втілення концепту ЖИТТЯ у світлі перекладацької множинності (на матеріалі українських перекладів трагедій Шекспіра).

У сучасних лінгвістичних роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, що стосуються когнітивного напрямку досліджень широко вживається термін “концепт”. Варто зазначити, що наразі серед науковців не існує єдності поглядів щодо розуміння і тлумачення концепту, хоча цим терміном послуговуються представники кількох напрямків сучасних наукових досліджень, і тому у наукових колах часто виникають суперечки на основі різного тлумачення самого терміну й правомірності віднесення до концептів тих чи інших явищ дійсності. Крім того, концепт не є суто лінгвістичним терміном, “парасольковим” (за визначенням С. Г. Воркачова), тобто таким, що “покриває предметні області декількох наукових напрямків: передусім когнітивної психології та когнітивної лінгвістики, що займаються проблемами мислення і пізнання, зберігання і переробки інформації, а також лінгвокультурології, визначаючись і уточнюючись в межах теорії, що утворюється їх постулатами і базовими категоріями”. Дослідженню концептів в руслі сучасної когнітивістики присвячено чимало праць та наукових досліджень. Їх проблематика охоплює теорії концептів (М.М.Полюжин); історію та методику когнітивного аналізу (З.Д.Попова, І.А.Стернін); методику виявлення концептів (А. П.Бабушкін); дослідження структури концептів, дослідження концептів у національній свідомості та зіставне дослідження концептів (А. М. Приходько, О. В. Городецька, В.Ф.Старко, Ю. С. Белозьорова, І. В. Змійова); а також узгодження категорій “поняття–значення–концепт” (М. М.Болдирев, С. Г. Шафіков, Р. В. Угринюк,) та ін. Прийнято виділяти три основні напрямки когнітивних досліджень у галузі сучасної лінгвістики, центральним поняттям яких виступає концепт, це – когнітивна лінгвістика (роботи А. П. Бабушкіна, Є. С. Кубрякової,

З. Д.Попової, І.А.Стерніна, М.М.Болдирєва та ін.), психолінгвістика (А.А.Залевська та Р.М.Фрумкіна) та лінгвокультурологія (С.Г.Воркачов, В.І.Карасик, Г.Г.Слишкін, Д.С.Лихачов, А. Вежбицька, Ю. С. Степанов та ін.).

Таким чином, сучасному мовознавстві існує безліч методів дослідження концептів: концептуальний аналіз, історико-зіставний аналіз, дефініційна інтерпретація, компонентний аналіз, стилістична інтерпретація, дистрибутивний аналіз, методика контекстного і текстового аналізу, когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних засобів, верифікація отриманого когнітивного опису у носіїв мови тощо. Зазначені методи взаємодіють між собою, доповнюють один одного, що й дає можливість досліджувати концепт як об'єкт взаємодії мови, мислення й культури. Сьогодні можемо говорити про певною мірою сформовану методологію вивчення й опису концептів у рамках когнітивної лінгвістики - нового етапу вивчення складних стосунків мови і мислення, мовної системи знань, що містить мовні форми їх передачі, організації, зберігання, мовні форми впливу тощо.

Мета дослідження полягає у виявленні засобів вербалізації концепту ЖИТТЯ в англomовному художньому дискурсі на матеріалі українських перекладів трагедій Шекспіра.

Поставлена мета вимагає вирішення наступних **завдань**:

- розглянути концепт як лінгвістичну проблему;
- вказати основні перекладацькі стратегії і тактики відтворення концепту;
- описати особливості англійськомовного художнього дискурсу та специфіка його перекладу;
- встановити стратегії і тактики відтворення українською мовою концептів в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу;
- простежити застосування перекладацьких трансформацій для збереження прагматичних функцій концепту в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу.

Об'єктом дослідження в магістерській роботі виступають концепти, взяті з трагедії Вільяма Шекспіра «Гамлет».

Предметом дослідження є стратегії і тактики, а також перекладацькі трансформації відтворення українською мовою концептів в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в роботі було встановлено, за допомогою яких лексичних одиниць концепт ЖИТТЯ репрезентується у трагедії Вільяма Шекспіра. Було встановлено, за допомогою яких тактик та стратегій перекладачі відтворюють такі концепти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в застосуванні їх в таких навчальних дисциплінах: «Вступ до мовознавства», «Загальне мовознавство», а також в сферах наукових знань, зокрема, у психології, політології, соціології, а також перекладацькій дисципліні: «Загальна теорія перекладу». Отримані в ході дослідження результати і висновки можуть бути використані в подальшій розробці проблем теорії і практики перекладу, стилістики тексту, при розробці спеціальних посібників, лекційних курсів та спецкурсів з перерахованих дисциплін, в науково-дослідній роботі.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків всієї роботи і списків використаних джерел, додатку та резюме.

У вступі обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи, сформульовано мету, визначено основні завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну одержаних результатів, методи дослідження, практичне значення одержаних результатів, указано форми апробації та структуру роботи.

Перший розділ роботи присвячено теоретичним засадам вивчення концепту в англійськомовному художньому дискурсі, де розглянуто концепт як лінгвістичну проблему; названо перекладацькі стратегії і тактики відтворення концептів; описано особливості англійськомовного художнього дискурсу та специфіку його перекладу.

Другий розділ роботи присвячено аналізу типології концепту в англійськомовному художньому дискурсі, де окреслено типи концептів в англійськомовному художньому дискурсі.

Третій розділ присвячено аналізу особливостей відтворення концепту ЖИТТЯ в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу, де зроблено спробу встановити стратегії і тактики відтворення українською мовою концепту в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу, а також простежено застосування перекладацьких трансформацій для збереження функцій концепту в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу.

У загальних висновках викладено здобуті у дослідженні наукові та практичні результати дослідження та визначені перспективи подальших пошуків у обраному напрямі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Метафоричне втілення концепту як лінгвістична проблема

Проблема єдності мови, мислення й мовної свідомості розглядається з акцентом на семантичні її аспекти. Співвідношення форми й змісту мовних одиниць різних рівнів, мовного значення й позамовного (енциклопедичного) знання базується на матеріалі чуттєвих образів, пам'яті та уявлення. В.Жайворонок зазначає, що “Фрагмент буття предметного світу, відбитий в етнічній свідомості, потрапляє в аналогічний кругообіг могутності пізнання внутрішньо-аналогічних постійних зв'язків і стає життєвим символом-алегорією, що базується вже на художній експресії смислової перехідності. Зовнішні асоціації реального буття стають для мовця внутрішньою звичаєвою сутністю” [15:109]. Значення змістовідтворюючих мовних одиниць значно ширше простого поняття і може містити інформацію екстралінгвістичного, культурологічного, міфопоетичного характеру і при цьому відбивати авторську позицію. Тому інформація цієї одиниці картини світу може включати як відомості про об'єктивний стан речей у світі, так і відомості про уявлювані світи. Останнє передбачає звернення до тих смислів, які народжуються в поетичному, уявлюваному світі, до інформації про те, що індивід знає, думає, уявляє про об'єкти світу [12].

Роль мовної картини світу в цьому плані полягає перш за все в участі у категоризації й концептуалізації світу та об'єктивації нових структур знань. У зв'язку із цим постало питання про необхідність виявлення узагальнено абстрактних універсалій, які виокремлюють загальні властивості у систем, що мають самостійність, але в нормі функціонують у єдності й забезпечують смислотворення й комунікацію. Найбільш активно проблему концептуалізації

мовної дійсності розробляє когнітивна лінгвістика, яка виникла у сфері когнітології. Предметом вивчення когнітології є свідомість у специфічному ракурсі – як інструмент для роботи з інформацією.

Не зважаючи на те, що у когнітивній лінгвістиці за останні десятиліття питання концептології досліджуються багатьма науковцями, існують поняття, які й досі вимагають чіткіших дефініцій і залишаються актуальними. О.С.Кубрякова вважає, що найбільші розбіжності поглядів викликає визначення термінів «концептуалізація» і «концепт» [12:8].

Поняття концептуалізації відноситься до центральних та основоположних понять когнітивної лінгвістики. У широкому розумінні концептуалізація розглядається як процес утворення і формування концептів у свідомості людини. Свідомість людини виокремлює відмінні ознаки та окрему область чи сферу в об'єктивній або суб'єктивній дійсності та підводить їх під певний визначений клас явищ. Це і називається концептуалізацією [29].

А. П. Бабушкін розглядає концептуалізацію як «первинну теоретичну форму, що забезпечує теоретичну організацію матеріалу; як схему зв'язків понять, які відображають можливі тенденції до змін; як спосіб організації мисленнєвої роботи, що дозволяє рухатись від матеріалу і первинних теоретичних концептів до більш абстрактних конструктів, покладених в основу побудови картини бачення досліджуваного сегменту реальності» [2:57-58].

Ще у другій половині ХХ ст. цю проблему активно обговорювали філософи Л.Брутян, Г.Брутян, Р.Павіленіс та інші, які однозначно обстоюють позицію, що за відмінністю між мовною і концептуальною картиною світу стоїть проблема поняття значення і концепту. У теорії Р.Павіленіса концептуальна система виступає як система поглядів і знань про світ, яка відображає пізнавальний досвід людини, причому як на домовному так і на мовному рівні, але не ототожнений з будь-якою лінгвістичною сутністю. Складовими концептуальної системи розглядаються окремі сигнали, або концепти, які сформовані у процесі пізнання світу і відбивають інформацію про цей світ.

“Ще до знайомства з мовою, – цитує О.Кубрякова, – людина певною мірою знайомиться зі світом, пізнає його; завдяки відомим каналам почуттєвого сприйняття світу вона володіє певною інформацією про світ, розрізняє і ототожнює об’єкти свого пізнання. Засвоєння будь-якої нової інформації про світ здійснюється кожним індивідом на базі тієї, якою він уже володіє. Створена таким чином система інформації про світ і є сконструйована ним концептуальна система певних уявлень людини про світ” [2:91]. Згідно с таким підходом конструювання системи відбувається іще на домовній (довербальній) стадій існування індивіда. У філософських працях, – на думку В.Постовалової, – не вистачає “узагальненої лінгвістичної перспективи – аналізу, здатного точно і методично грамотно виявити подібність і відмінність між концептами, що вербалізовані у різних мовах і нерідко тотожні” [30: 8].

Опису архетипічних властивостей дослідження концептів присвячені праці К.Г. Юнга, К. Керенї, Є. Ноймана, Є. Мелетинського, О. Фрейдєнберга. Вивченню проблем символічного, насамперед міфопоетичного, коду текстів з точки зору культурології приділено чимало уваги у роботах С.Аверінцева, Б.Успенського, Д.Лихачова, В.Іванова, В.Топорова. Ю.Лотмана, М.Толстого, С.Нікітіної, Ю.Степанова, М.Рябцевої. Найчастіше концепт визначають як “згусток культури” у свідомості людини [12].

Перш за все варто вказати, що в українській мові слово "концепт" – калька латинського "conceptus" (поняття), і деякі дослідники оперують ними як синонімічними. І все ж таки, наразі вони є досить диференційованими. "Поняття" вживається, в першу чергу, в логіці та філософії, а "концепт" – у мовознавстві, культурології, лінгводидактиці, лінгвістиці. Термін "поняття" влючає систему логічних термінів, таких як "судження" та "умовивід", і є згустком раціональної частини концепту, тобто той зміст, який влючає основні суттєві характеристики об'єкта [45:128].

“Словник іншомовних слів” за редакцією О.Мельничука надає такі значення: “1) В логіці – смисл знака (імені); 2) Загальна думка, формулювання”.

Питання про сутність поняття “концепт” розглядалося іще в праці С.Аскольдова-Алексеева “Концепт і слово”, виданій у 1928 році. Саме в цій праці концепт кваліфікується як “мисленнєве утворення, яке заміщає нам у процесі мислення невизначену множинність предметів одного і того ж роду” [1: 30]. У даному трактуванні концепт ототожнюється з поняттям.

Німецький когнітолог Моніка Шварц визначає концепт як “елементарну ментально організовану одиницю, що виконує функцію зберігання знань про світ в абстрактному форматі” [59].

У лінгвістичному, логічному, філософському осмисленні поняття "концепту" можна виділити кілька піднапрямів, що так чи інакше збігаються з окремими етапами його онтологічного пізнання, а саме: наївний, або символічно-метафоричний (концепт як неусвідомлена універсалія, смислообраз); власне концептуалістський (концепт як раціонально осмислена універсалія, узагальнена категорійна форма, категорійне поняття, або поняттєва категорія), метафізичний (концепт як статичний об'єкт), діалектичний (концепт як форма думки, динамічний об'єкт), етнокультурний (концепт як наївно-мовне уявлення, примітив, універсалія культури), логічний / аналітичний (концепт як логічна категорія), структуралістський (концепт як категорійна модель світу, ціннісно-смиловий універсум), епістеміологічний (концепт як знання, епістема), постструктуралістський (концепт як фрагментарна цілісність). Систематизація наукових напрямів осмислення поняття "концепт" та лінгвокультурологічний аналіз самого слова концепт є важливим у плані усвідомлення сутності феномена концепту як власне ментально-мовного утворення [5].

Проведений Л.А.Касьяном [21:50-53] аналіз визначень показує, що розуміння терміну "концепт" у сучасному мовознавстві є варіативним. В.В.Червоних надає нам вузьке його розуміння, В. І. Карасик, Ю. С. Степанов, Є.С.Кубрякова зазначають у своїх працях широке розуміння концепту. Безперечним для всіх підходів є те, що концепт належить до свідомості і включає, на відміну від поняття, не лише описово-класифікаційні, а й чуттєво-

вольові та образноемпіричні характеристики. Концептами можна не лише мислити, але й їх можна переживати. В. І. Карасик, В. В. Красних, Л.О.Чернейко та інші лінгвісти вважають концепт, як мінімум, тривимірним утворенням і виділяють його предметно-образну, понятійну і цілісну складові. Образна сторона концепту включає в себе зорові, слухові, тактильні, смакові та нюхові характеристики предметів, явищ, подій, які відображені у нашій пам'яті [34].

Понятійна сторона концепту – це те, як концепт зафіксовано в мові, його значення, опис, структура, дефініція, порівняльні характеристики даного концепту по відношенню до інших концептів. Ціннісна (інтерпретаційна) сторона концепту характеризує важливість цього психічного утворення як для індивіда, так і для всього мовного колективу [45:129].

У сучасному мовознавстві можна виділити три основні підходи до розуміння поняття "концепт"[11]:

1) лінгвістичний (С. О. Аскольдов, Д. С. Лихачов, В. В. Колесов, В.М.Телія): оскільки концепт існує для кожного словникового значення, то його слід розглядати як алгебраїчний вираз значення. Загалом, прихильники цього напряму розуміють концепт як увесь потенціал значення слова разом з його конотативним елементом;

2) когнітивний (З. Д. Попов, Й. А. Стернін, О. С. Кубрякова): концепт – явище ментального характеру. Представники когнітивного підходу зараховують концепт до розумових явищ та тлумачать його як оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону;

3) культурологічний (Ю. С. Степанов, Г. Г. Слишкін): вся культура розуміється як сукупність концептів та відносин між ними. Концепт – головний осередок культури в ментальному світі людини. Науковці, які дотримуються цього підходу, переконані, що при вивченні концепту, увагу слід приділяти культурній інформації яку він передає. Концепт тут визначається як базова одиниця культури і є її концентратом.

На сьогоднішній день всі мовознавчі підходи до розуміння поняття "концепт" зводяться зазвичай до лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного тлумачення цього явища. Так, наприклад, під концептом, як під поняттям лінгвокогнітивного явища, слід розуміти "одиницю ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи мови і всієї картини світу, відображеної в людській психіці" [6:90]. А з точки зору лінгвокультурологічного підходу концепт, наприклад, культурний, визначається базовою одиницею культури, є її концентратом [19:116].

Різні визначення терміну «концепт» дають змогу виділити наступні його інваріантні ознаки, суттєві для перекладознавчого аналізу: 1) це мінімальна одиниця людського досвіду у його ідеальному виявленні, що вербалізується за допомогою слова і має польову структуру; 2) це основна одиниця обробки, зберігання та передачі знань; 3) концепт має рухомі межі та конкретні функції; 4) концепт є соціальним явищем, його асоціативне поле зумовлює його прагматику; 5) це основний осередок культури. Отже, концепти зображують світ у мозку людини, утворюючи при цьому концептуальну систему, а мовні знаки кодують у слові зміст цієї системи [38: 50].

У мовознавстві по сьогодні ведуться дискусії щодо визначення критеріїв концептуального аналізу. Єдине, у чому сходиться більшість думок науковців, це те, що необхідно відрізнити концептуальний аналіз від семантичного. Як зауважує І.В. Карасик, семантичний аналіз спрямований на експлікацію семантичної структури слова, уточнення денотативних, сигніфікативних і конотативних значень, що реалізують її, а концептуальний аналіз – це відображення найбільш уживаних контекстів слова, констатація всіх напрямів, за якими йдуть перетворення семантики слова. Семантичний аналіз пов'язаний із роз'ясненням слова, а концептуальний сприяє отриманню знань про світ [18].

На основі методу концептуального аналізу тексту вибудовується концептуальний підхід до перекладу, який полягає у визначенні текстових концептів й осягненні мегаконцепту (основного, глобального концепту) тексту як головної передумови перекладу. Метою такого підходу до перекладу є збереження не лише концепції, а й базових (мегатекстових) концептів оригіналу, які втілюються саме у прихованих смислах – імпліцитах, символах, концептах. М.П. Лук'яненко [36:5] виділяє такі основні принципи концептуального підходу до перекладу:

- виявлення і збереження у цільовому тексті базових концептів – важливих складників семантико-стилістичної системи оригіналу з метою забезпечення відповідних реакцій читачів перекладу;

- урахування під час перекладу авторської концепції першотвору, яка визначає його зміст і стиль;

- відтворення в перекладі лінгвостилістичних особливостей оригіналу, що пов'язано з певними втратами та різними трансформаціями, спричиненими відмінностями між мовними і концептуальними картинами світу;

- максимально точне відтворення у перекладі екстралінгвальних явищ як компонентів загальної контекстної системи оригіналу;

- урахування мовної і концептуальної картин одержувача перекладу та його культурної традиції;

- обов'язкове зіставлення концептуальної інформації, яку містить оригінал, з тією, яку виявлятиме перекладений текст, що є важливою передумовою досягнення адекватності.

Поняття концептуальної метафори безпосередньо пов'язане з визначенням концепту та теорією концептуального аналізу. Концепт – це одиниця мислення або пам'яті, яка має відносно впорядковану внутрішню структуру, являє собою результат пізнавальної діяльності особистості та суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про зображений предмет або явище, про

інтерпретацію цієї інформації громадською свідомістю та про ставлення громадської свідомості до даного явища чи предмету [44:24].

Раймонд В. Гіббс стверджує, що велика революція у вивченні метафори сталася 30 років тому з впровадженням «концептуальної теорії метафори». На відміну від попередніх теорій метафори та метафоричного значення, дана теорія стверджує, що метафора - це не просто аспект мови, а фундаментальна частина людської думки. Дійсно, більшість метафоричної мови впливає із вже існуючих моделей метафоричної думки чи концептуальних метафор [54].

Значний внесок у розвиток лінгвістики та, власне, дослідження концептуальних метафор внесли когнітивні лінгвісти Джордж Лакофф та Марк Джонсон. У своїй праці “Метафори, якими ми живемо” [57], яка і сьогодні залишається однією із найгрунтовніших праць, присвячених метафорі, науковці започаткували теорію концептуальної метафори [28].

Саме Джордж Лакофф вказує, що у класичних теоріях мови метафора розглядалася з точки зору мови, а не мислення. Метафоричні вирази вважалися взаємовиключними зі сфери звичайної повсякденної мови: повсякденна мова не мала метафори, а метафора використовувала механізми поза сферою повсякденної традиційної мови. Класична теорія протягом століть так сприймалася як належне. Теорію не просто прийняли за істину, а сприйняли як дефініційну. Слово "метафора" було визначено як роман або поетичний мовний вираз, де одне або кілька слів використовуються поза межами їх звичайного загальноприйнятого значення для вираження "подібного" поняття. Але такі питання не мають значення для визначення; це емпіричні питання [57].

Згідно з теорією Лакоффа і Джонсона, концептуальна метафора є використанням знака однієї концептуальної сфери на позначення знака іншої, притаманна повсякденному мовленню та мисленню людини, а не лише художньому дискурсу, і керується набутим у процесі спільної діяльності етносу досвідом [39].

Д.Касасанто стверджує, що головна теорії концептуальної метафори полягає в тому, що люди метафорично осмислюють багато абстрактних областей з точки зору знань, які є відносно конкретними або добре зрозумілими. Джордж Лакофф пише, що «метафора за своєю природою принципово концептуальна, а не лінгвістична». Проте переважна більшість доказів концептуальної метафори має лінгвістичний характер. Лінгвістичні дані, які можна об'єднати на підтримку теорії метафори, є переконливими та різноманітними. Вони включають аналіз систематичності відносин джерела, моделі семантичних змін протягом історії, моделі засвоєння дитячої мови, обчислювальне моделювання абстрактних значень слів та експериментальні дані з обробки мови [52:127].

Метафора для більшості людей є засобом поетичної уяви та риторичного розквіту. Більше того, метафора зазвичай розглядається як характерна лише для мови [55]. Джерард Стін також каже, що окремі метафори у мові відображають особливі метафори в думках [61].

Лакофф та інші теоретики "концептуальної метафори" стверджували, що наше використання та розуміння образної мови опосередковується несвідомими метафоричними відповідностями, що структурують людські поняття. Комуникабелісти використовували концептуальну основу метафори, щоб вивести ставлення та переконання з образних виразів, які люди використовують для опису свого особистого досвіду. Однак ці вчені рідко перевіряють припущення цієї основи, багато з яких були серйозно оскаржені в інших дисциплінах [58].

1.2 Перекладацькі стратегії і тактики відтворення концепту

Як було зазначено раніше, концепт має велику кількість значень, на додаток більшість мовознавців трактують поняття «концепт» по різному: саме через таке багатовекторне тлумачення концепту та різноманітність підходів до його вивчення уможливають застосування концептуального аналізу для

вирішення широкого спектру проблематики як у мовознавстві взагалі, так і у перекладознавстві зокрема, з урахуванням цілей та завдань, які ставить перед собою дослідник [51].

Як відомо, дії перекладача уявляються як два взаємопов'язаних етапи, які відрізняються характером мовних дій. На першому етапі проходить розуміння оригіналу. На другому – вся процедура вибору необхідних засобів у мові перекладу для створення тексту перекладу.

На першій стадії перекладач повинен отримати інформацію, що міститься як у певному відрізку оригіналу, так і в лінгвістичному, ситуативному та когнітивному контексті, і на основі цієї інформації зробити необхідні висновки про зміст, який йому належить відтворити на наступному етапі. Тут важливим є проведення аналізу особливостей функціонування концепту відповідних лінгвокультурах, що дає можливість встановити ряд спільних та відмінних ознак [51].

На другій стадії процес перекладу моделюється у когнітивному напрямі. Осягнувши спосіб і форму мислення автора тексту оригіналу через концептуалізацію, перекладач підбирає найбільш прийнятну вербальну форму даного концепту [51].

З точки зору когнітивної лінгвістики, має місце проекція концепту з мови оригіналу у мову перекладу. Таким чином перекладач верифікує концепт та пропускає його крізь призму розуміння даного концепту у мові перекладу [51].

Варто вказати, що переклад не може бути абсолютним аналогом оригіналу, а це означає, що головне завдання перекладача полягає в тому, щоб створити текст максимально наближений до оригіналу з точки зору семантики, структури та потенційного впливу на користувача цього перекладу. Основна проблема міститься в тому, що між мовами оригіналу та перекладу не завжди можна знайти мовні паралелі – семантичні та структурні аналоги: однакові моделі речень чи словосполучень, повний збіг семантичних значень слів тощо. Саме тут перекладач має застосовувати перекладацькі трансформації [33:103].

Відомий перекладач Л. К. Латишев називає три основні причини використання перекладацьких трансформацій: 1) розходження в системах мов оригіналу та перекладу (в одній з мов може бути відсутня категорія, властива іншій мові; всередині однієї і тієї ж категорії членування різняться; зіставні лінгвістичні категорії не цілком співпадають за обсягом значення); 2) розходження норм в мовах тексту перекладу та тексту оригіналу (з порушенням норми ми стикаємось у тому випадку, коли суть висловлювання зрозуміла, однак викликає уявлення про невірність мови (нормативні відхилення)); 3) незбіг узусу, діючого в середовищі носіїв мов оригіналу та перекладу (узус –правила ситуативного використання мови; відображає мовні звички та традиції даного мовного колективу) [33].

У рамках даної роботи є необхідним поняття «перекладацькі трансформації». В. Н. Комісаров під цим поняттям визначає таку трансформацію, яка допомагає здійснити переклад одиниць мови оригіналу одиницями мови перекладу. Перекладацькі трансформації можливі лише з тими мовними одиницями, які мають план вираження та план змісту [26:172].

Л. С. Бархударов, у свою чергу, зазначає, що перекладацька трансформація є такою міжмовною трансформацією, перевираженням змісту або перифразом тексту, що націлена на досягнення перекладацького еквіваленту [3:119].

Загалом, існує багато підходів до класифікації перекладацьких трансформацій, які в цілому схожі між собою. Проте в даному дослідженні використовується класифікація, запропонована саме В. Н. Комісаровим.

Мовознавець вирізняє шість груп перекладацьких трансформацій [25]:

- 1) *транскрипція* – переклад лексичної одиниці з мови оригіналу мовою перекладу шляхом передачі її звукової форми у мові перекладу;
- 2) *транслітерація* – переклад лексичної одиниці з мови оригіналу мовою перекладу шляхом передачі її графічної форми у мові перекладу;

- 3) *калькування* – переклад лексичної одиниці з мови оригіналу шляхом заміни її компонентів (морфем або слів) їх лексичними аналогами у мові перекладу;
- 4) *лексико-семантичні заміни*: конкретизація, яка полягає у заміні слова або словосполучення мови оригіналу з ширшим значенням словом або словосполученням мови перекладу з вужчим значенням; *генералізація*, яка передбачає заміну слова або словосполучення мови оригіналу з вужчим значенням словом або словосполученням мови перекладу з ширшим значенням; *модуляція* – процес заміни слова або словосполучення мови оригіналу такою одиницею мови перекладу, чиє значення логічно витікає зі значення одиниці мови оригіналу;
- 5) *граматична трансформація* полягає у заміні граматичної одиниці мови оригіналу такою одиницею мови перекладу, яка має інше граматичне значення;
- 6) комплексні лексико-граматичні трансформації: *антонімічний переклад* – така трансформація, яка передбачає заміну позитивної форми мовної одиниці мови оригіналу негативною формою у мові перекладу та навпаки; *експлікація* (описовий переклад) полягає у заміні лексичної одиниці мови оригіналу таким словосполученням мови перекладу, яка надає її повніше пояснення; *компенсація* – такий тип перекладацької трансформації, при якому ті елементи значення, які були загублені у процесі перекладу, виражаються деякими іншими одиницями мови перекладу [45].

Важливим буде вказати класифікацію таких відомих мовознавців як С.Є.Максімова [37] та Л. С. Бархударова [4].

За класифікацією С. Є. Максимова, до перекладацьких трансформацій відносять лексичні та семантичні (генералізація, диференціація, конкретизація, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсація та повна перестановка сегментів тексту), а також граматичні (переміщення, тобто зміна порядку слів та словосполучень, граматичні заміни, додавання та пропуски) трансформації [37].

Л. С. Бархударов виокремлює такі перекладацькі трансформації: граматичні, серед яких перестановки, заміни, опущення та додавання; лексичні заміни (конкретизація та генералізація) та комплексні лексико-граматичні заміни (антонімічний переклад) [4].

І.Ф.Лощенова та В.В.Нікішина зазначають, що перекладацькі трансформації в “чистому вигляді” зустрічаються нечасто. Як правило, різного роду трансформації здійснюються одночасно, тобто, наприклад, перестановка супроводжується заміною, граматична трансформація зазвичай може супроводжуватися лексичною тощо. Переклад є складною справою саме через цей складний комплексний характер перекладацьких трансформацій. Адекватності перекладу можна досягнути саме завдяки вмілому використанню перекладацьких трансформацій, в тому числі й граматичних [35:104].

Оскільки поняття концептуальної метафори пов'язане з визначенням концепту та теорією концептуального аналізу, варто вказати способи передачі метафоричних моделей на концептуальному рівні [14]:

1. **Переклад зі зміною концептуальної моделі в мові перекладу**, обумовлений відсутністю вихідної моделі, іншим конотативним компонентом, або фразеологічними зворотами мови оригіналу, які не збігаються з мовою цільової культури
2. **Переклад зі збереженням концептуальної моделі**, але іншим лінгвістичним виразом. В даному випадку перекладацькі обмеження пов'язані як з концептуальними, так і з внутрішньомовними факторами.
3. **Переклад зі збереженням концептуальної моделі та аналогічним мовним виразом**. В даному випадку ми маємо найвищу ступінь формальної близькості між текстами оригіналу та перекладу, можливу там, де норма еквівалентності не вступає в протиріччя з іншими перекладацькими нормами, а саме прагматичною нормою і нормою тексту, який перекладається.

Дані етапи перекладу дозволяють врахувати всі лексичні, стилістичні, ідейні особливості художнього тексту і визначити якість і точність перекладу. Головними прийомами передачі концептуальних метафор у перекладі художніх творів є переклад зі збереженням концептуальної моделі та аналогічним мовним виразом; переклад зі збереженням концептуальної моделі за допомогою іншого лінгвістичного виразу (домінуючі прийоми), а також переклад зі зміною концептуальної моделі у цільовій мові. Необхідно зазначити, що збережена концептуальна модель при перекладі свідчить про майстерність перекладача та розуміння авторського задуму [28].

1.3 Особливості художнього дискурсу та специфіка його перекладу

На сьогоднішній день значна увага науковців прикута до художнього дискурсу та художнього тексту. Водночас, автори по-різному розуміють такі поняття як текст, дискурс, комунікація, що обумовлює значні розбіжності дослідницьких позицій.

Художня література відігравала дуже важливу роль у культурі на початку цивілізації, але після її визначення Бан Гу, художня література стала маргінальним типом дискурсу і стала менш вагомою. Але завдяки своїй унікальній позиції в історії культури художня література виживає та процвітає, поглинаючи всі літературні та культурні елементи з історичних документальних матеріалів, пісень та текстів пісень. Відкрита безпосередність художньої мови, водночас, здатна перетравлювати найскладніші мовні елементи та висловлювати найбагатші ідеї [56].

Сучасне мовознавство формулює численність підходів та інтерпретацій, тому кожний підхід є по-своєму цінним і науково валідним, а їхнє розмаїття дозволяє розглядати художній дискурс у різних ракурсах [50:53].

Перш за все, щоб зрозуміти визначення художнього дискурсу варто уточнити зміст поняття *дискурсу*, що є сьогодні доволі популярним, але по-різному трактованим.

Професор І. С. Шевченко представляє дискурс як багато-аспектну когнітивно-комунікативно-мовну систему-гештальт, що визначається сукупністю трьох аспектів: формуванням ідей та переконань (когнітивний аспект), взаємодією комунікантів у певних соціо-культурних контекстах/ситуаціях (соціо-прагматичний аспект) та використанням засобів, вербальних та невербальних (мовний аспект) [7:115].

Віддаючи пріоритет когнітивним і соціально-прагматичним чинникам, науковці одночасно наголошують на важливості вербальної складової дискурсу, його єдиного складника, що має безпосереднє матеріальне втілення [49:6], ця складова може бути подана текстом, його уривком, фрагментом тощо [31:29; 32:92].

Художній дискурс привертає ще більшу увагу мовознавців і отримує такі визначення:

Згідно з Х. Гуо художній дискурс, утілений у художньому тексті, створює світ, що містить у собі певний зміст, почуття, експресію, а до його обов'язкових складників належить цілісність його сприйняття читачем; дискурс художнього твору є не тільки основою, обрамленням, фоном, він постає як стиль мислення та мовлення автора, які він вкладає у персонажів твору [13:483].

Професор Н.С. Олизько вважає художній дискурс сукупністю художніх творів (текстів), створених як результат взаємодії цілей та намірів автора, різноманітних можливих реакцій читача, а також тексту, котрий виводить текст художнього твору у простір семіосфери – сукупність використаних людиною знакових систем: тексту, мови і культури в цілому [41:165].

А.С. Гафарова вказує, що художній дискурс – це дискурс художнього тексту, де останній є фіктивним зображенням реальної дійсності; зображенням,

створенимавтором; таким, у якому чітко відображені авторські світогляд та світорозуміння, його досвід та фонові знання [27].

Лінгвіст Ван Дейк у свою чергу зазначає, що художній дискурс є комунікативним актом, чиєю основною характеристикою є намагання письменника за допомогою свого твору вплинути на внутрішній духовний простір читача, на систему його цінностей, вірувань, переконань і прагнень задля того, щоб змінити їх [53:151].

З наведених визначень важко не помітити, що художній дискурс трактується як такий, що не відповідає нашому розумінню інтерактивної розумово-комунікативної діяльності, тому що він або прирівнюється з художнім текстом, або ж пріоритет віддається саме текстові («дискурс художнього тексту»), тоді як у попередньо поданій дефініції тексту відведена роль продукту дискурсу [50].

Таким чином, за терміном "художній дискурс" ми розуміємо розумово-комунікативну взаємодію адресанта (автора художнього твору) та адресата (потенційного читача), що відбувається у певному історичному і культурно-соціальному контексті, ґрунтується на ідеях, переконаннях, світоглядних орієнтирах автора-адресанта, має на меті регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів читача-адресата та матеріалізується у вигляді текстів художніх творів, відкрита множина яких формує вербальний план художнього дискурсу [50].

Також, І.Є. Фролова та О.В. Омецинська наголошують на тому, що таке загальне визначення слід доповнити низкою більш конкретних суттєвих положень, а саме:

- у межах художнього дискурсу доцільно розрізняти два базові підтипи: прозовий та поетичний художні дискурси;
- вторинність або фіктивність притаманні переважно прозовому художньому дискурсові, де мовлення персонажів являє собою комунікативно-вторинну діяльність [50:103].

Художній переклад має особливості – він передбачає мовленнєву творчість перекладача, а це потребує відповідного таланту. Художній переклад можна прирівняти до мистецтва, адже естетичний ефект тексту перекладу досягається копіткою творчою працею, що полягає у вдалому доборі та влучному застосуванні мовних засобів. Такий вид перекладу вимагає не тільки активної мовленнєвої діяльності, вишуканого художнього смаку перекладача, широкого світогляду, але й досконалого володіння як іноземними, так і рідною мовами [40].

Л.В. Клименко вважає художній стиль одним з найдинамічніших функціональних стилів, що відбиває результати творчого розвитку конкретних індивідів на шляху до нового пізнання. Новизна та оригінальність вираження стають запорукою успішної комунікації в рамках художнього дискурсу. Автор художнього тексту не намагається привести його у відповідність до «законів жанру», а навпаки, вдається до таких художніх прийомів, які б зацікавили читача, привернули його увагу [23].

Треба наголосити, що для дослідження художнього дискурсу важливим є проаналізувати прагматичну настанову автора [27:205].

Основою для дослідження художнього дискурсу є його відмінність від, схожих на нього у своїх цілях, інших типів дискурсу, як-от ідеологічний та політичний. Звичайно, однією з основних відмінностей є сам художній текст, який характеризується наявністю тропів та порівнянь [60:10].

Окрім цього, автори політичного й ідеологічного типів дискурсу несуть відповідальність за правдивість висловлюваних ними тверджень. Тоді як автор художнього дискурсу такої відповідальності не несе. Будь-яке викривлення фактів вважається таким, що слугує специфічній меті художнього дискурсу. Дж. Серль зазначає: «Будь-який художній твір містить певне «повідомлення», яке передається за допомогою тексту, але яке безпосередньо не наявне в цьому тексті» [60:10].

Другою відмінною ознакою художнього дискурсу є його мета, яка полягає в прагненні автора вплинути на читача за допомогою свого твору [48:9].

Ще однією відмінною ознакою художнього дискурсу є різноманіття жанрових, тематичних, вікових та ідеологічних складників. Виявлено, що художній дискурс складається з багатьох «піддискурсів» (політичний, дипломатичний, медичний тощо), завдяки яким утворюється різноманіття твору [22:228].

У процесі наукового пошуку мовознавці визначили, що однією з найхарактерніших особливостей художнього дискурсу є те, що в ньому відтворюється якась конкретна культура на певному етапі свого розвитку. Зокрема, це яскраво відображається в мові художнього дискурсу, яка містить соціально-мовні оцінки, шаблони й емоційно забарвлену лексику різних соціальних груп та епох, до яких належать персонажі. Це пов'язано з функцією створення чуттєвого сприйняття дійсності. Авторіві вдається заволодіти увагою читача завдяки використанню соціально-експресивних маркерів мовлення, властивих зображуваному ним середовищу [48:9].

О.А Семенюк вважає, що однією з визначальних ознак художнього дискурсу є його антропоцентричність. Інакше кажучи, людина поміщається в центр фабульного простору. Людина, її думки, почуття, переживання, взаємовідносини з іншими людьми, відображення дійсності крізь призму думок та переживань посідають центральне місце в просторі художнього дискурсу. Значною мірою саме завдяки цьому і створюється текстова єдність [48:9].

Отже, можна дійти висновку, що художній текст має риси особистості, адже він є сталим набором знаків та носієм певного змісту, однак кожен читач може побачити в ньому різну інформацію. Це особливий вид комунікації, якому притаманні риси, зумовлені унікальністю кожного окремого художнього твору [27:205]. Художній дискурс завжди комунікативно спрямований, адже він є певним повідомленням письменника читачу [48:9].

Окрім того, дослідження художнього дискурсу тісно пов'язане з вивченням особистості автора, його індивідуального стилю та мови. Поняття «мовної особистості» уведено Ю. Карауловим, який дає йому таке визначення: «Це сукупність здібностей та характеристик людини, які обумовлюють створення та сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), які відрізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною та точністю відображення дійсності, яка визначається цільовою спрямованістю» [20:230].

Згідно з поданою інформацією, мовна особистість автора є важливим складником у розумінні його творчості, його художнього дискурсу. Ідеостиль автора проявляється в тексті як результат мисленнєво-мовленнєвої діяльності, яка відображає його світосприйняття, його авторську картину світу [48:9].

Переклад художнього твору – це один із способів наблизитися до розуміння майстра. Нові переклади не заперечують попередніх тлумачень. Одним із головних критеріїв оцінки художнього перекладу є збереження стилю твору та індивідуального стилю автора [17].

Лінгвіст В.Виноградов формулює поняття індивідуальність стилю автора так: “Це система індивідуально-естетичного використання характерних для даного періоду розвитку художньої літератури засобів художньо-словесного вираження, а також система естетично-творчого підбору, осмислення та розташування різноманітних мовних елементів” [9:167]. Індивідуальний стиль автора можна також визначити як такий спосіб організації лексичного матеріалу, що відображає художнє бачення автора, створює новий, властивий тільки для нього образ світу. Індивідуальне або особистісне у тексті автора, що вирізняється від усталених прийомів художньої системи літературної школи, вважається стильовою домінантою, яка в кінцевому результаті створює стильові особливості та дозволяє читачу впізнавати автора за стилем, що характерний тільки для нього [43:32].

Щодо стилю Шекспіра, слід зауважити, що характерними особливостями його творчості є детальний вибір лексичних засобів, синтаксичних і

стилістичних фігур для яскравого відтворення образів своїх 9 героїв. Йому притаманне багатство фантазії, стрімкість розвитку подій. Трагедія Шекспіра глибоко реалістична, а образна мова героїв неоднорідна. Його герої можуть говорити словами високої поезії, зізнаючись у своїх почуттях, нерідко Шекспір вдається до каламбуру для передачі мови другорядних персонажів [17].

Як чинник множинності перекладів В.Ребрій розглядає також творчу індивідуальності перекладача у художньому перекладі [46:190]. Творча індивідуальність перекладача може бути досліджена як один з функціональних аспектів загальнолюдської мовної особистості, основу мотиваційного рівня якої становить бажання якомога адекватніше передати сенс перекладеного тексту до цільової лінгвокультури, що виражається у прагненні до оптимального поєднання “прагматичної, семантичної і стилістичної адекватності” [60:115].

Незважаючи на існування досить вдалих інтерпретацій, що відповідають усім вимогам адекватності, майже в кожній національній культурі знову і знову з’являються нові переклади творів великого драматурга. З одного боку, це свідчить про його позачасову актуальність, а з іншого боку, створює серйозну проблему для перекладача, який наважується сміливо експериментувати, коли вже було кілька успішних перекладів [17].

Переклад І. Стешенка трагедії «Ромео і Джульєтта», виданий у 1952 році у двотомному виданні творів Шекспіра, який пізніше увійшов до тритомника 1964 та повного видання творів драматурга у 1985 році вважається одним з найвідоміших для українського читача. Важливим є те, що сама І.Стешенко в минулому була акторкою театру, тому добре зналася на сценічному мистецтві. Акторське минуле, безперечно, сприяло перекладу п’єси: у її прочитанні однаково враховано й інтереси актора, який вимовляє текст, і інтереси глядача, який цей текст сприймає [16:726]. На думку, Г. Кочура, її переклад “хоч і небездоганний у деталях, має значні й різноманітні позитивні 10 якості”. Іншомовний твір, на думку І. Стешенко, повинен звучати в перекладі на іншу мову так, начебто він і був написаний цією мовою: лише стилістична

своєрідність, особливості мислення й деталі побуту повинні говорити про те, що перед читачем – твір письменника іншої країни, іншого народу” [28:54].

Щодо перекладу Ю. Андруховича, то слід зауважити, що він уже мав досвід роботи з творами Шекспіра. Його неомодерністський переклад «Гамлета» (2008) був сприйнятий критиками доволі двояко і одразу привернув увагу читачів. Перекладознавець Л. Коломієць писала, що “розглядати цей переклад, вочевидь, варто як пересотворення оригіналу, зразок довірливості в поводженні з класичним текстом, його інтерпретації з виразною настановою на розмовну культуру живого сучасника” [28:231].

Говорячи про трагедію «Гамлет», варто перш за все вказати, що її справедливо визнано одним із шедеврів світової драматургії, яка найчастіше привертала увагу перекладачів.

Українська Гамлетіана сьогодні нараховує понад десяток повних перекладів цього твору, а якщо врахувати усі здійснені версії – ненадруковані, втрачені, загублені у приватних архівах, то, безсумнівно, ця кількість приємно здивує усіх шанувальників творчості драматурга. 2004 р. не пройшов безслідно для любителів та дослідників спадщини В. Шекспіра. Завдяки ініціативі та наполегливим зусиллям визначних діячів української культури та словесності Б. М. Козака та Р. П. Зорівчак вдалося віднайти переклад, що його здійснив М.І.Рудницький для постановки на сцені Львівського оперного театру 21 вересня 1943 р. Прем'єра “Гамлета” мала велике значення у контексті рецепції творів В. Шекспіра та загалом для самоствердження національної культури. Вже сам факт того, що переклад, який увійшов в історію української Шекспіріани як текст першої постанови цього твору, заслуговує на належну увагу, що обґрунтовує мету цього дослідження [8:1].

М.Рудницький є одним з найвідоміших українських перекладачів трагедії. З поміж інших існуючих українських варіантів твору його версія вирізняється перекладом важливої особливості авторського стилю, йдеться про гру слів (каламбур), без якої порушується цілість мовно-стилістичної картини оригіналу.

М. Рудницький майстерно відтворює гру слів, зберігаючи ідею автора та уникаючи буквализмів. Саме в цьому аспекті і розкрився потенціал перекладача, сучасники М. Рудницького відзначають цей його іронічний погляд на життя, у розмовах він щедро сипав афоризмами, приказками, жартами та імпровізованими комічними віршиками, що так вдало передавали особливості того чи іншого об'єкта дискусії. Одним із улюблених каламбурів щодо перекладу був вислів італійською мовою: “traduttore – traditore” (перекладач – зрадник) в його українській версії “перекладач – перекрадач” або ж інший: “переклад як жінка, коли гарний то невірний, і навпаки, як вірний – негарний” [8].

Також М. Рудницький влучно подає український еквівалент. Експресивність фрази є наслідком не лише використанням епітетів, перекладач вдається до алітерації на фонетичному рівні, а саме повтору приголосних з-ч, що додає дзвінкість виразу: *Король: На цій гнилій землі золочена / Рука злочинця купить справедливість / І сам закон ганебною ціною, / Але не так там, вище: там нема / Крутіїств, там кожне діло є чим є, / І кожний мусить віч-на-віч з виною / Сказати правду просто в зуби їй* [53:93]. Перекладач часто використовував алітерацію – повтор на фонетичному, морфологічному, лексичному рівнях, з метою досягнення евфонічності звучання, наприклад: *не шурхнула і мишка, чеше сиві коси, вітри вітрилам обдувають боки та ін* [8].

Висновки до розділу 1

Дослідження концепту присвячено багато праць, а саме вивченням особливостей концепту займались К.Г. Юнг, К. Керенья, Є. Нойман, Є.Мелетинський, О. Фрейденберг та ін. Найчастіше концепт визначають як “згусток культури” у свідомості людини.

Проте в українській мові слово "концепт" є калькою латинського "conceptus" (поняття), і деякі дослідники вважають їх синонімами. І все таки вони

є досить різними: "поняття" вживається, в першу чергу, в логіці та філософії, а "концепт" – у мовознавстві, культурології, лінгводидактиці, лінгвістиці.

У лінгвістичному, логічному, філософському осмисленні поняття "концепту" можна виділити кілька піднапрямів: наївний, або символічно-метафоричний, власне концептуалістський, метафізичний, діалектичний, етнокультурний, логічний/аналітичний, структуралістський, епістеміологічний, та постструктуралістський. Взагалі існує три основні підходи до розуміння поняття "концепт": когнітивний, лінгвістичний та культурологічний.

Значна увага науковців прикута до художнього дискурсу та художнього тексту. "Художній дискурс" ми розуміємо як розумово-комунікативну взаємодію адресанта та адресата, що відбувається у певному історичному і культурно-соціальному контексті, ґрунтується на ідеях, переконаннях, світоглядних орієнтирах автора-адресанта, має на меті регулювання ідей, переконань, світоглядних орієнтирів читача-адресата та матеріалізується у вигляді текстів художніх творів, відкрита множина яких формує вербальний план художнього дискурсу.

Серед основних стратегій перекладу є: *транскрипція, транслітерація, калькування, лексично-семантичні заміни, граматична трансформація та комплексні лексико-граматичні трансформації.*

РОЗДІЛ 2

ТИПОЛОГІЯ КОНЦЕПТУ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

2.1 Репрезентація концепту ЖИТТЯ у трагедіях Шекспіра

У ході дослідження було виявлено, що більшість мовознавців схиляються до використання концептуального аналізу, а саме, мовознавець О. Селіванова вказує, що реконструкція когнітивних механізмів індивідуальної чи колективної свідомості, які опосередковують формування й упорядкування знань про об'єкти дійсності та результати внутрішнього рефлексивного досвіду, тобто, цей метод передбачає моделювання й опис концептів від думки до слова [58:7].

Під час дослідження було проаналізоване лексичне значення слова життя в тлумачних словниках. Академічний тлумачний словник вказує такі значення: 1. Існування всього живого; протилежне смерть 2. Стан живого організму в стадії розвитку, зросту. 3. Період існування кого-небудь; вік. 4. Спосіб існування кого-небудь. 5. Жива істота. 6. перен. Про щось дороге, необхідне, важливе. 7. Прояв фізичних і духовних сил живих істот. 8. Пожвавлення, рух, посилення діяльності живих істот. 9. Сукупність явищ, що характеризують існування, визначають розвиток чого-небудь. 10. Те, що реально існує; дійсність. [59]

Крім того, за допомогою словника синонімів варто встановити синонімічний ряд, що допоможе розширити уявлення про ядро концепту. Практичний словник синонімів зазначає такий синонімічний ряд: існування, буття, не смерть, життя-буття, проживання, д. живоття, суч. життєпис, біографія, життєвий шлях; П. жива душа /істота/, жм. дихання; (де) проживання, побут, пробуття; дійсність, реальність; 3.П. жвавість, діяльність, рух. [61]

При характеристиці концепту «життя» в українській мові метафоричного значення набувають такі лексеми: душа, дихати, ожити, серце, тіло, розум, дух.

Для порівняння також потрібно вказати значення англійського «life». За Макміланським словником “life” має такі визначення: 1. time from birth to death 2. way of living, experience 3. state of being alive 4. living things 5. time something exists/lasts 6. activity/excitement 6. in games 7. life imprisonment [60]

Важливо зазначити, що концепт ЖИТТЯ в англійській мові може репрезентуватися не тільки лексичною одиницею «life», але й іншими словами та навіть цілими фразами. Було виявлено, що в англійській мові ЖИТТЯ може бути представлене такими лексичними одиницями як: live, breath, repast, soul, outlive, feed, majesty, mind, disposition, spirit, heart, heartache, go back again.

Англійський синонімічний словник зазначає такі синоніми слова “life”: activity, growth, heart, soul, being, breath, brio, dash, energy, enthusiasm, entity, esprit, essence, excitement, get-up-and-go, go, impulse, lifeblood, liveliness, oomph, sentience, sparkle, verve, viability, vigor, vitality, vivacity [62].

Зіставивши українське “життя” та англійське “life” можна виявити такі універсальні ознаки концепту:

- 1) Спосіб існування кого-небудь\ way of living, experience.
- 2) Жива істота\ living things.
- 3) Період існування кого-небудь; вік\ time from birth to death.
- 4) Існування всього живого\state of being alive.
- 5) Пожвавлення, рух\activity, excitement.

Звернемо увагу на таблицю, в якій представлено кількісні дані щодо репрезентації концепту ЖИТТЯ:

Репрезентація концепту ЖИТТЯ лексичними одиницями:	
LIFE	<i>life (1), life (2), life (3), life (4), life (5), life (6), life (7), life (8), life (9), life (10), life (14), life (15), life (16), life (18), life (19), life (20), life (22), life (23), life (24), life (25), life (26), life (27), life (28), life (29), life (38)</i>
LIVE	<i>lives (9), live (11), live (13), lives (30), live (31), live (32), live (33), lived (34), live (35), live (36), live (37), live (39), live (40), lives (41), live (42), live (43), live (44), lives (45), live (46), lives (47), livest (49), live (50), live (51)</i>
OUTLIVE	<i>Outlive (38), outlives (47)</i>

GO BACK AGAIN	<i>go back again</i> (98)
SOUL	<i>soul</i> (22), <i>soul</i> (52), <i>soul</i> (53), <i>soul</i> (54), <i>soul</i> (55), <i>souls</i> (56), <i>soul</i> (57), <i>soul</i> (59), <i>soul</i> (60), <i>soul</i> (61), <i>soul</i> (62), <i>soul</i> (63), <i>soul</i> (64), <i>soul</i> (65), <i>soul</i> (66), <i>soul</i> (67), <i>soul</i> (68), <i>soul</i> (69), <i>soul</i> (70), <i>soul</i> (71), <i>soul</i> (72), <i>soul</i> (96)
DISPOSITION	<i>disposition</i> (56)
HEART	<i>heart</i> (46), <i>heart</i> (70), <i>heart</i> (77), <i>hearts</i> (78), <i>heart</i> (79), <i>heart</i> (80), <i>heart</i> (81), <i>heart</i> (82), <i>heart</i> (83), <i>heart</i> (84), <i>heart</i> (85), <i>heart</i> (86), <i>heart</i> (87), <i>heart</i> (89), <i>heart</i> (90), <i>hearts</i> (91), <i>heart</i> (92), <i>heart</i> (93), <i>heart</i> (94), <i>heart</i> (95), <i>heart</i> (97), <i>heart</i> (99), <i>heart</i> (100),
TO BE	<i>to be</i> (12)
BEING	<i>being</i> (57)
MIND	<i>mind</i> (9), <i>mind</i> (53), <i>mind</i> (61), <i>mind</i> (73)
SPIRIT	<i>spirit</i> (9), <i>spirit</i> (41), <i>spirit</i> (58)
BREATH	<i>breath</i> (14), <i>breath</i> (74), <i>breath</i> (76)
BREATH OUT	<i>breathes out</i> (75)
REPAST	<i>repast</i> (17)
HEAVENS	<i>o heavens</i> (18)
COULD NOT	<i>could not</i> (21)
FEED	<i>feed</i> (40)
MAJESTY	<i>majesty</i> (40)
HEART-ACHE	<i>heart-ache</i> (88)
TENANT	<i>tenants</i> (48)

Загалом ми маємо 117 одиниць, які репрезентують ЖИТТЯ у 100 прикладах.

У переважній кількості дослідженого матеріалу концепт ЖИТТЯ репрезентується лексичною одиницею “life”, а саме, було виявлено 25 таких випадків, наприклад:

1. *It was, as I have seen it in his life,*

A sable silver'd. (WSH:19)

2. *I do not set my life in a pin's fee;* (WSH:26)

4. *Thus was I, sleeping, by a brother's hand*

Of life, of crown, of queen, at once dispatch'd (WSH:30)

8. *To grunt and sweat under a weary life* (WSH:63)

9. *The single and peculiar life is bound,*

With all the strength and armour of the mind

To keep itself from noyance; but much more

That spirit upon whose weal depend and rest

The lives of many. (WSH:82)

10. *Your bedded hair, like life in excrements,*

Starts up, and stands on end. (WSH:89)

15. *Who was in life a foolish prating knave.* (WSH:91)

Було виявлено, що репрезентація концепту ЖИТТЯ через лексичну одиницю *live* зустрічається 23 рази, наприклад:

13. *My father, in his habit as he lived!* (WSH:89)

11. *Long live the king!* (WSH:5)

30. *Thou know'st 'tis common;*

all that lives must die,

Passing through nature to eternity. (WSH:13)

33. *Then you live about her waist,*

or in the middle of her favours? (WSH:48)

Лексична одиниця *soul* зустрічається у 22 прикладах:

52. *Till then sit still, my soul: foul deeds will rise, Though all the earth o'erwhelm them, to men's eyes.* (WSH:20)

54. *Those friends thou hast, and their adoption tried,*

Grapple them to thy soul with hoops of steel; (WSH:22)

56. *So horridly to shake our disposition*

With thoughts beyond the reaches of our souls? (WSH:26)

57. *And for my soul, what can it do to that, Being a thing immortal as itself?*
(WSH:26)

60. *O my prophetic soul! My uncle! (WSH:28)*

61. *Taint not thy mind, nor let thy soul contrive Against thy mother aught (WSH:30)*

Репрезентація концепту ЖИТТЯ через лексичну одиницю *heart* також чисельна, 23 приклади:

70. *O heart, lose not thy nature; let not ever The soul of Nero enter this firm bosom:*
(WSH:81)

77. *For this relief much thanks: 'tis bitter cold, And I am sick at heart.* (WSH:5)

78. *To bear our hearts in grief and our whole kingdom (WSH:11)*

79. *The head is not more native to the heart (WSH:12)*

83. *But break, my heart; for I must hold my tongue. (WSH:15)*

84. *Or lose your heart, or your chaste treasure open (WSH:21)*

85. *I shall the effect of this good lesson keep, As watchman to my heart.* (WSH:21)

86. *Must, like a whore, unpack my heart with words (WSH:59)*

87. *With all my heart (WSH:62)*

Mind та *spirit* ознаково за частотою зустрічаються у тексті: 4 та 3 приклади відповідно.

41. *but much more That spirit upon
whose weal depend and rest The
lives of many. (WSH:82)*

58. *I am thy father's spirit (WSH:28)*

53. *For nature, crescent, does not
grow alone In thews and bulk, but,
as this temple waxes, The inward
service of the mind and soul Grows
wide withal. (WSH:21)*

61. *Taint not thy mind, nor let thy soul*

contrive Against thy mother aught: (WSH:30)

9. *The single and peculiar life is bound,
With all the strength and armour of the mind
To keep itself from noyance; but much more
That spirit upon whose weal depend and rest
The lives of many. (WSH:82)*

Breath відтворюється всього лише у трьох прикладах:

14. *Be thou assured, if words be made of breath,
And breath of life, I have no life to breathe
What thou hast said to me. (WSH:91)*

74. *And, with them, words of so sweet
breath composed As made the
things more rich: (WSH:64)*

76. *The concernancy, sir? why do we
wrap the gentleman in our more
rawer breath? (WSH:131)*

У ході дослідження було виявлено, що найменше концепт ЖИТТЯ репрезентується такими лексичними одиницями як *disposition, to be, repast, heavens, could, majesty, being, go back again and tenants*:

56. *So horridly to shake our
disposition With thoughts beyond
the reaches of our souls? (WSH:26)*

12. *To be, or not to be: that is the question: (WSH:63)*

17. *And like the kind life-rendering pelican,
Repast them with my blood. (WSH:105)*

18. *O heavens! is't possible, a young maid's wits
Should be as moral as an old man's life? (WSH:106)*

21. *That, as the star moves not but in his sphere,
I could not but by her. (WSH:109)*

40. *We will ourselves provide: Most
holy and religious fear it is To keep
those many many bodies safe That
live and feed upon your majesty. (WSH:82)*

57. *And for my soul, what can it do to
that, Being a thing immortal as
itself? (WSH:26)*

98. *Whose worth, if praises may go
back again, Stood challenger on
mount of all the age For her
perfections: but my revenge will
come. (WSH:110)*

48. *The gallows-maker; for that frame
outlives a thousand tenants. (WSH:117)*

РОЗДІЛ 3

ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ ЖИТТЯ У ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

3.1 Стратегії і тактики відтворення концепту ЖИТТЯ українською мовою в перекладі Михайла Старицького

У ході дослідження було визначено, що англomовні концепти можуть бути відтворені за допомогою перекладацьких стратегій та тактик. Серед стратегій можна виділити: адаптація, ревізія, відсутність перекладу (інкрустація), прямий переклад серед тактик – перекладацькі трансформації. Розглянемо окремо кожен з стратегій та тактик і проілюструємо на прикладах.

Було виявлено, що в перекладі Михайла Старицького найбільш вживаними стратегіями та тактиками є: еквівалентний переклад, модуляція, граматична трансформація, антонімічний переклад, упушення та синонімічний переклад.

Найчастіше за все перекладач застосовує **еквівалентний переклад**, тобто відтворює концепт за допомогою лексичного відповідника, який збігається зі значенням оригіналу. Наприклад, *life* найчастіше відтворюється за допомогою лексичного відповідника *життя*:

2. *I do not set my life in a pin's fee;* (WSH:26) - *Я життя це I на шпильку не вважаю навіть;* (ГПМС:URL)

5. *You cannot, sir, take from me any thing that I will more willingly part withal: except my life, except my life, except my life.* (WSH:47) *Нічого з більшою охотою не дам я вам, пане,—окрім ще життя мого, пріч життя мого, пріч життя.* (ГПМС:URL)

6. *Upon whose property and most dear life, A damn'd defeat was made. Am I a coward?* (WSH:59) - *У кого' в злочинстві лютім взято I добро все, і життя кохане!* (ГПМС:URL)

8. *To grunt and sweat under a weary life* (WSH:63) *Нудить тяжко під життям злиденним* (ГПМС:URL)

20. *That he which hath your noble father slain Pursued my life.* (WSH:109) *Хто твого вбив батька, мав заміри На моє життя.* (ГПМС:URL)

23. *Upon my life, Lamond.* (WSH:112) *Це Лямонд, клянусь життям* (ГПМС:URL)

24. *Argal, he that is not guilty of his own death shortens not his own life.* (WSH:116)
Значить, хто не винен у своїй смерті, той не вкоротча собі і життя.
(ГПМС:URL)

26. *Popp'd in between the election and my hopes, Thrown out his angle for my proper life* (WSH:129) *Крадькома став між народом данським*
І моїми певними правами;
На моє життя закинув сітку (ГПМС:URL)

27. *And a man's life's no more than to say 'One.'* (WSH:129) *Чоловіку стхнуть*
життя—раз плюнуть (ГПМС:URL)

Live також зазвичай має значення існування та мешкання, і передається за допомогою лексичних одиниць *жити*:

33. *Then you live about her waist, or in the middle of her favours?* (WSH:48) *Себ-то ви мешкаєте коло її пояса, в самім осередку її пестоців* (ГПМС:URL)

37. *I say, we will have no more marriages: those that are married already, all but one, shall live; the rest shall keep as they are. To a nunnery, go* (WSH:66) *Я вам кажу— у нас більше шлюбів не буде; ті що побралися, хай живуть всі, прич одною, решта зостануться, якими перше були. В монастир, гайда!*
(ГПМС:URL)

38. *Then there's hope a great man's memory may outlive his life half a year: but, by'r lady, he must build churches, then* (WSH:71) *О, сподіватись можна, що пам'ять про всесвітнього лицаря переживе іще на пів року.* (ГПМС:URL)

43. *O, throw away the worser part of it, And live the purer with the other half* (WSH:90)
Киньте, мамо,

Половину ту гнилу й погану.

Та живіть поновлені з другою. (ГПМС:URL)

48. *The gallows-maker; for that frame outlives a thousand tenants.* (WSH:117) *Шибеничник, бо його будова переживе тисячі житців.* (ГПМС:URL)

49. *Thou livest; report me and my cause aright To the unsatisfied.* (WSH:140) *Tu*
ще жити на сім світі будеш,
Розкажи ти все про мене щиро,
Оправди' мою вину незвісім. (ГПМС:URL)

Концепти ЖИТТЯ *soul* та *spirit* М.Старицький передає лексичними
одиницями *душа* та *дух*:

52. *Till then sit still, my soul: foul deeds will rise, Though all the earth o'erwhelm them,*
to men's eyes. (WSH:20) *Поки-ж що,—душе моя, спокойся:*

Хай прикриє вся земля злий вчинок,
А він вирне перед очі миру! (ГПМС:URL)

57. *And for my soul, what can it do to that, Being a thing immortal as itself?* (WSH:26)

А душі, що він вчинити зможе,
Коли та, як сам він, єсть безсмертна? (ГПМС:URL)

58. *I am thy father's spirit* (WSH:28) *Твого батька—дух я*(ГПМС:URL)

59. *But that I am forbid*

To tell the secrets of my prison-house, I could a tale unfold whose lightest word Would
harrow up thy soul (WSH:28) *Коли б смів я розказати тільки*

Про всі тайни у моїй темниці,—

Тоді б кожне що-найменше слово

Роздавило-б тобі душу зразу (ГПМС:URL)

60. *O my prophetic soul! My uncle!* (WSH:28) *О, душе віщлива!..* (ГПМС:URL)

64. *To the celestial and my soul's idol, the most beautified Ophelia* (WSH:43)

Ідоліві неба і моєї душі, принадливій панні Офелії (ГПМС:URL)

65. *But in a fiction, in a dream of passion, Could force his soul so to his own conceit*
(WSH:58) В байці простій, при одній-но згаді

Про страждання, а свою зміг душу

Підклонити так слухняно мрії. (ГПМС:URL)

Концепт ЖИТТЯ, який передає лексична одиниця *heart* відтворюється як
серце:

77. *For this relief much thanks: 'tis bitter cold, And I am sick at heart.* (WSH:5)

Щира дяка, що змінили зараз,

Бо проняв до серця прикрий холод. (ГПМС:URL)

78. *To bear our hearts in grief and our whole kingdom* (WSH:11) *В своїм серці*

тугу-жаль носити (ГПМС:URL)

79. *The head is not more native to the heart* (WSH:12) *Голова не так до серця*

щира (ГПМС:URL)

80. *'tis unmanly grief; It shows a will most incorrect to heaven, A heart unfortified, a*

mind impatient (WSH:14) *Така туга*

Виявляє неосвітний розум,

Горду волю, легкодухе серце (ГПМС:URL)

81. *Why should we in our peevish opposition Take it to heart?* (WSH:14) *На-що*

тим у край вражати серце (ГПМС:URL)

82. *This gentle and unforced accord of Hamlet Sits smiling to my heart:* (WSH:15)

Ця слух'яність добра

Твого сина аж на серці в мене

Усміхнулась радістю. (ГПМС:URL)

93. *Peace! sit you down, And let me wring your heart;* (WSH:86) *Угамуйтеся!*

Сядьте тут, щоб я зламав вам серце! (ГПМС:URL)

99. *It warms the very sickness in my heart* (WSH:111) *Моє серце одігрілось хворе*

(ГПМС:URL)

Окрім прямого перекладу, в художньому дискурсі перекладачами часто застосовуються перекладацькі трансформації. Вони є основою прийомів перекладу, оскільки трансформації допомагають зберегти зміст оригіналу і зберегти сенс, який намагався донести автор твору. Трансформації полягають у заміні граматичних, лексичних та семантичних компонентів тексту оригіналу.

Серед основних видів трансформацій виділять класифікації таких мовознавців як В.Н.Комісарова, С.Є.Максімова та Л.С.Бархударова.

Граматична заміна полягає в заміні граматичної одиниці мови оригіналу такою ж одиницею мови перекладу, наприклад:

1. *It was, as I have seen it in his life, A sable silver'd.* (WSH:19) *Така сама, як в живого бачив,— Мов соболь, по чорному срібляста.* (ГПМС:URL)

15. *Who was in life a foolish prating knave.* (WSH:91) *А живий був дурником брехливим.* (ГПМС:URL)

В даних прикладах концепт ЖИТТЯ представлено іменниками “*life*”, а в перекладі субстантивовані прикметники “*живого*” та “*живий*”, що відповідає заміні частини мови в тексті перекладу:

10. *Your bedded hair, like life in excrements, Starts up, and stands on end.* (WSH:89) *І волосся, мов живе у тебе,— Наче військо до оружжя з сону,— Устає на голові голками.* (ГПМС:URL)

Так само в даному прикладі іменник “*life*” в тексті перекладу перетворюється на прикметник “*живе*”, тобто, відбувається заміна частини мови:

13. *My father, in his habit as he lived!* (WSH:89) *Батько мій, як за життя, убратай!* (ГПМС:URL)

Також, є граматична заміна однієї іменної фрази *breath of life* на два дієслова *живемо й дишем*:

14. *Be thou assured, if words be made of breath,
And breath of life, I have no life to breathe
What thou hast said to me.* (WSH:91)

*Вір, як-що слова у нас із духа,
Як-що духом живемо ми й дишем,—
То я вмру, а пари з вуст не витхну
Про твою розмову.* (ГПМС:URL)

Ось тут ми спостерігаємо заміну дієслів *do live* та *live* на прикметник *живий* та іменник *життя*:

31. *As I do live, my honour'd lord, 'tis true; And we did think it writ down in our duty
To let you know of it. (WSH:18) Але правда щира,
Як живий стою я, ясний принце....*

*Ми вважали обов'язком нашим
Вас про це освідомити. (ГПМС:URL)*

36. *after your death you were better have a bad epitaph than their ill report while you
live. (WSH:57) Легше для вас буде здобути негожий напис по смерті, а ніж
почути од них ганьбу за життя. (ГПМС:URL)*

Антонімічний переклад є трансформацією, яка передбачає заміну стверджувальної конструкції на заперечну, позитивної на негативну і навпаки.

3. *The serpent that did sting thy father's life, Now wears his crown. (WSH:29) Та
гадюка, що на смерть вкусила Твого батька,—у його короні Ходить ниньки.
(ГПМС:URL)*

В даному випадку перекладач “*life*” змінює на “смерть” аби додати експресивності. Адже в оригіналі “*did sting thy father's life*” дослівно перекладається як “вжалив життя твого батька”, тобто забрав життя, що означає смерть.

Модуляція є однією з найчастіше використовуваних трансформацій в перекладі Михайла Старицького і полягає в заміні слова оригіналу такою одиницею мови перекладу, значення якого можна вивести логічним шляхом з початкового значення. Зокрема, фраза “*long life*” має сприйматись як позитивна і нести позитивну конотацію. Проте у контексті фраза набуває нового сенсу і негативного забарвлення, яке перекладач передає як “довговічне *gore*”, хоча в оригіналі немає лексичної одиниці, яка відповідає перекладу “*gore*”.

7. *Must give us pause: there's the respect
That makes calamity of so long life; (WSH:63)
Так! Ця думка, ця непевність тільки
Нам і чинить довговічним gore! (ГПМС:URL)*

Цікавим є наступний приклад. Хоч переклад “панує” є смисловим розвитком, але все ж таки містить концепт життя. Англійське *live* та українське *панувати* мають різне визначення, серед визначень “*live*” не існує чогось схожого з “*панувати*”. Проте серед визначень “панувати” простежується концепт життя: ПАНУВАТИ - Жити, як пан, пані; розкошувати. [59]

11. *Long live the king!* (WSH:5) *Нехай король панує!* (ГПМС:URL)

32. *And thy commandment all alone shall live Within the book and volume of my brain* (WSH:30) *І самий-но заповіт твій буде*

Панувати у порожнім мозку... (ГПМС:URL)

Як вже було зазначено, концепт ЖИТТЯ тісно пов'язаний з *буттям*, *диханням*, *тілом*, *душею*, та іншими, тому часто *life* відтворюється як *дихання*:

9. *The single and peculiar life is bound,*
With all the strength and armour of the mind
To keep itself from noyance; but much more
That spirit upon whose weal depend and rest
The lives of many. (WSH:82)

Кожне, навіть і просте дихання,
Од нещастя боронитись мусить
То тим паче дух величній, з котрим
Сила инчих ще диханнів злита. (ГПМС:URL)

Цікавим є аналіз найвідомішої шекспірівської фрази:

12. *To be, or not to be: that is the question* (WSH:63)

Жити чи не жити? Ось в чім річ (ГПМС:URL)

З точки зору концептуальної картини, промовляючи фразу *to be or not to be*, головний герой вкладає концепт життя і відповідно завершення життя. В картині світу Гамлета, вся трагедія пронизана болем та стражданнями, які є частиною життя. Ми можемо сказати, що Гамлет бачить лише два виходи з ситуації: або жити та продовжувати відчувати весь той біль, або завершити життя

та назавжди позбутися болю. Відповідно, говорячи *to be* ми розуміємо, що Гамлет має на увазі *жити, бути*, а *not to be* – *не жити, не бути*.

Додавання полягає в використанні додаткових лексичних одиниць, яких немає в тексті перекладу. Наприклад:

18. *O heavens! is't possible, a young maid's wits
Should be as moral as an old man's life?* (WSH:106)

Зглянься Боже! Та невже можливо,

Щоб дівоцький молоденький розум

Був крихким, як і життя старече? (ГПМС:URL)

В даному прикладі ми спостерігаємо додавання лексичної одиниці зглянься, хоча відповідника даного слова в тесті оригіналу немає.

Упущення полягає у відсутності певних слів з тексту оригіналу в тексті перекладу. Наприклад, *the ability of life* дослівно перекладається як *життєва здатність*, проте у перекладі робиться упущення прикметника життєвий, і як результат маємо лише *здатні*:

29. *Not from his mouth, Had it the ability of life to thank you:* (WSH:141)

Не він певно; хоч нехай би здатні

Ще були його вуста промовить (ГПМС:URL)

Також, є упущення дієслова. Оскільки перекладацькі трансформації в чистому вигляді зустрічаються нечасто, можна сказати, що в даному прикладі застосовано і граматичну трансформацію: *lived* було дієсловом, а стало іменником (контекстуально зрозуміло, що за ЖИТТЯ батька мого). В оригіналі ми маємо *my father lived* (дослівно – *за життя батька мого*), а в перекладі за батька мого, упущення *життя*.

34. *It is not very strange; for mine uncle is king of Denmark, and those that would
make mows at him while my father lived, give twenty, forty, fifty, an hundred ducats a-
piece for his picture in little.* (WSH:53)

Це ще не надто і дивно:— ось дядько мій став королем данським, і що-ж? Ті, що йому, за батька мого, показували

язика, тепера плотють двадцять, сорок, п'ятдесят і сто дукатів за його поличчя манесіньке. (ГПМС:URL)

Знову ж таки, видно тенденцію до упушення лексичної одиниці *life*, оскільки *пережити* і так містить в собі концепт життя і при упущенні *life*, сенс зберігається.

38. *Then there's hope a great man's memory may outlive his life half a year: but, by'r lady, he must build churches, then* (WSH:71) *О, сподіватись можна, що пам'ять про всесвітнього лицаря переживе іще на пів року.* (ГПМС:URL)

Синонімічний переклад – трансформація, яка передбачає використання не відповідника лексичної одиниці оригіналу, а його синоніма.

75. *Tis now the very witching time of night, When churchyards yawn and hell itself breathes out Contagion to this world:* (WSH:83) *Тепер саме чарівний час ночі,—
Всі могили роззіпають пащі
Й навіть пекло тхне отрутним духом
На цей світ.* (ГПМС:URL)

В даному прикладі ми бачимо фразу *breathes out* що дослівно в словнику зазначається як *виводити повітря*, тобто – *видихати*. Щоб додати негативної конотації пеклу, перекладач використовує синонім *тхнути*.

3.2 Стратегії і тактики відтворення концепту ЖИТТЯ українською мовою в перекладі Леоніда Гребінки

Проаналізувавши переклад Гамлета у Леоніда Гребінки, було виявлено використання таких тактик та трансформацій: прямий переклад, модуляція, граматична трансформація, упушення та генералізація.

Еквівалентний переклад застосовується перекладачем найчастіше, а саме у 63 випадках, наприклад:

1. *It was, as I have seen it in his life,
A sable silver'd.* (WSH:19)

Така, як за життя була у нього,-

Сріблясто-чорна. (ГПЛГ:URL)

2. *I do not set my life in a pin's fee;* (WSH:26)

Життя не ставлю я і в вартість шпильки (ГПЛГ:URL)

5. *You cannot, sir, take from me any thing that I will.*

more willingly part withal: except my life, except my life, except my life. (WSH:47)

Нічого іншого ви не могли б попросити в мене, з чим я розлучивсь би охочіше... Крім мого життя, крім мого життя, крім мого життя. (ГПЛГ:URL)

6. *Upon whose property and most dear life,*

A damn'd defeat was made. Am I a coward? (WSH:59)

У кого владу та життя так підло

Украдено. Невже я боягуз? (ГПЛГ:URL)

8. *To grunt and sweat under a weary life* (WSH:63)

Під тягарем життя і нім свій лив (ГПЛГ:URL)

11. *Long live the king!* (WSH:5)

Нехай живе король! (ГПЛГ:URL)

12. *To be, or not to be: that is the question:* (WSH:63)

Чи бути, чи не бути — ось питання. (ГПЛГ:URL)

33. *Then you live about her waist, or in the middle of her favours?* (WSH:48)

Тобто ви живете біля її поперека, чи то в самому осередді її розкошів?
(ГПЛГ:URL)

39. *And thou shalt live in this fair world behind, Honour'd, beloved;* (WSH:73)

А ти живи на білім світі гоже, Шановна, люблена; (ГПЛГ:URL)

52. *Till then sit still, my soul: foul deeds will rise, Though all the earth o'erwhelm them, to men's eyes.* (WSH:20)

Цить, потерпи, душе! Діяння злі

На світло вийдуть навіть з-під землі. (ГПЛГ:URL)

Модуляція (смісловий розвиток) застосовується у 24 випадках, проте також є найвживанішою:

9. *The single and peculiar life is bound,
With all the strength and armour of the mind
To keep itself from noyance; but much more
That spirit upon whose weal depend and rest
The lives of many. (WSH:82)*

*Адже з підданих кожен-повсякчас
Вживати має розум свій, аби
Себе від лиха берегти; тим паче
Той, на чий добробуті лежить
Життя мільйонів; (ГПЛГ:URL)*

17. *And like the kind life-rendering pelican,
Repast them with my blood.(WSH:105)*

*І, наче пелікан, їм дам живитись
Мойого серця кров'ю. (ГПЛГ:URL)*

18. *O heavens! is't possible, a young maid's wits
Should be as moral as an old man's life? (WSH:106)*

*Скажи, невже твій розум молодий
Тепер на тому світі, поруч з батьком? (ГПЛГ:URL)*

21. *That, as the star moves not but in his sphere, I could not but by her. (WSH:109)*

*Що, як зорі не рухатись без сфери,
Мені не жить без неї. (ГПЛГ:URL)*

22. *She's so conjunctive to my life and soul, (WSH:109)*

З дружиною своєю так зіднився (ГПЛГ:URL)

Також, в ході дослідження було виявлено використання **граматичних трансформацій**, наприклад, заміна іменника *life* дієсловом *живуть*:

7. *Must give us pause: there's the respect
That makes calamity of so long life; (WSH:63)*

*Ось в чім вагань причина. Через це
Живуть напасті наші стільки літ. (ГПЛГ:URL)*

В наступному прикладі відбувається заміна іменника *life* на прикметник *живе*:

10. *Your bedded hair, like life in excrements,
Starts up, and stands on end.* (WSH:89)

*Волосся на тобі, немов живе,
Ворушиться й встає.* (ГПЛГ:URL)

Також, перкладач використовує граматичну трансформацію в наступних реченнях, змінюючи одну частину мову на іншу, а саме дієслова *live* та *lived* на іменники *життя*:

36. *after your death you were better have a bad epitaph than their ill report while you live.* (WSH:57)

Ліпше вам по смерті придбати лиху епітафію, ніж ганебний погос від них за життя (ГПЛГ:URL)

13. *My father, in his habit as he lived!* (WSH:89)

Як за життя убраний на ніч батько (ГПЛГ:URL)

Також, було виявлено, концепт ЖИТТЯ, що відтворюється дієсловом *live* може бути перекладеним прикметником *живий*:

31. *As I do live, my honour'd lord, 'tis true; And we did think it writ down in our duty
To let you know of it.* (WSH:18)

Щоб я живий був, це все правда, принце.

І ми за свій обов'язок вважали

Вас повідомити. (ГПЛГ:URL)

Упущення використовується у 7 випадках, наприклад:

20. *That he which hath your noble father slain
Pursued my life.* (WSH:109)

*Хто батька вбив шляхетного твого,
На мене мірив.* (ГПЛГ:URL)

В прикладі чітко простежується упушення *життя*, оскільки дослівно перекладається *мірив на моє життя*, а в перекладі відтворюється *на мене*. Сене при цьому не втрачається, оскільки я і так містить концепт ЖИТТЯ.

30. *Thou know'st 'tis common; all that lives must die, Passing through nature to eternity.* (WSH:13)

Звичайна доля: кожне мре створіння,

Проходячи у вічність через тління. (ГПЛГ:URL)

В даному прикладі дослівно ми маємо *кожне що живе мусить вмерти*, а при перекладі бачимо упушення *живе*, що передається через додане слово *створіння*, яке саме передбачає ЖИТТЯ.

Так само відбувається в наступному прикладі, а саме, упускається лексична одиниця *live*, що передається *так буде*:

32. *And thy commandment all alone shall live Within the book and volume of my brain* (WSH:30)

У книзі мозку запис лиш один —

Твій заповіт. Так буде, присягаюсь (ГПЛГ:URL)

42. *Nay, but to live In the rank sweat of an enseamed bed, Stew'd in corruption, honeying and making love Over the nasty sty,* (WSH:88)

Як можна

В смердючій, заяложеній постелі,

В розпусті парячись, на купі гною

Милуючись, кохаючись... (ГПЛГ:URL)

3.3 Відтворення концепту ЖИТТЯ у світлі перекладацької множинності (на основі перекладів Михайла Старицького та Леоніда Гребінки)

Перш за все варто вказати, що явище перекладацької множинності, існування в одній культурі кількох перекладів одного літературного твору

[63:120], є поширеним, оскільки такі відомі твори як “Гамлет” бажають відтворити безліч авторів-перекладачів. У кожного свій стиль і своє бачення при перекладі, і тому не дивно, що не існує двох схожих між собою перекладів одного твору.

Проаналізувавши різночасові переклади «Гамлета», стає очевидним, що існує тенденція відтворення концепту ЖИТТЯ за допомогою прямого перекладу, оскільки у більшості випадків прямий переклад з точністю передає думку автора. А саме, в наступних прикладах ми бачимо відтворення *life* лексичною одиницею *життя*:

2. *I do not set my life in a pin's fee*; (WSH:26)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Я <u>життя</u> це І на шпильку не вважаю навіть; (ГПМС:URL)</i>	<i><u>Життя</u> не ставлю я і в вартість шпильки (ГПЛГ:URL)</i>

4. *Thus was I, sleeping, by a brother's hand*

Of life, of crown, of queen, at once dispatch'd (WSH:30)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Так у сні рука братерська вкрала В мене <u>жизнь</u>, корону й королеву; (ГПМС:URL)</i>	<i>Отак рукою братовою в мене Украдено <u>життя</u>, вінець, дружиму. (ГПЛГ:URL)</i>

Цікавим є те, що концепт ЖИТТЯ Михайло Старицький відтворює русизмами: *жизнь*, в той час як Леонід Гребінка використовує чисто українські слова.

Загалом, Михайло Старицький використовує прямий переклад у 52 випадках зі 100, а Леонід Гребінка – у 63. Тобто, більша тенденція до відтворення концепту ЖИТТЯ за допомогою прямого перекладу присутня у Л.Гребінки.

Наступною за відтворенням трансформацією є модуляція. До модуляції перекладачі вдаються також часто, М.Старицький – 33 приклади, Л.Гребінка – 24 приклади.

21. *That, as the star moves not but in his sphere, I could not but by her.* (WSH:109)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Як зоря не сходить з свого кола, Так міні без неї вже <u>не жити</u>.</i> (ГПМС:URL)	<i>Що, як зорі не рухатись без сфери, Мені <u>не жить</u> без неї.</i> (ГПЛГ:URL)

В даному прикладі ми бачимо однакове відтворення концепту ЖИТТЯ обома перекладачами: *не жити* та *не жить*.

Цікавим є те, що в певних рядках перекладачі однаково передають *soul* як *серце*, а *heart* як *душа*:

54. *Those friends thou hast, and their adoption tried, Grapple them to thy soul with hoops of steel;* (WSH:22)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Коли знайдеш, випробуєш друга, Ти прикуй його до <u>серця</u> сталлю;</i> (ГПМС:URL)	<i>Пізнавши друзів у біді, прикуй їх обручем стальним собі до <u>серця</u></i> (ГПЛГ:URL)

89. *With variable objects shall expel This something-settled matter in his heart,
Whereon his brains still beating puts him thus From fashion of himself* (WSH:66)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Різні зміни поведенцій, звичок— Проженуть з <u>душі</u> його щось теє, Над чим він натужить прикро мозок, Що й на себе уже став тепера Непохожим</i> (ГПМС:URL)	<i>Та зміна вражень витиснуть йому Те, що в <u>душі</u> сидить, над чим б'ючись Думки змінили і його самого До невпізнання.</i> (ГПЛГ:URL)

100. *A face without a heart?* (WSH:112)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Самий образ без душі?</i> (ГПМС:URL)	<i>Лиш образ без душі?</i> (ГПЛГ:URL)

В даному прикладі перекладачі однаково відтворюють концепт ЖИТТЯ, що репрезентується лексичною одиницею *breath*, словом:

76. *The concernancy, sir? why do we wrap the gentleman in our more rawer breath?* (WSH:131)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Але-ж до чого йдеться усе це? Для чого ми марним словом шановне ймення тривожимо?</i> (ГПМС:URL)	<i>Але до чого це все? Навіщо ми змальовуємо цього пана незграбними, недостойними його словами?</i> (ГПЛГ:URL)

Крилату фразу з монологу Гамлета перекладачі передають по різному:

12. *To be, or not to be: that is the question:* (WSH:63)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Жити чи не жити?</i> <i>Ось в чім річ</i> (ГПМС:URL)	<i>Чи бути, чи не бути — ось питання.</i> (ГПЛГ:URL)

У перекладі М.Старицького ми бачимо застосування модуляції, у Л.Гребінки ж – прямий переклад. Проте обидва переклади дуже влучно передають концепт ЖИТТЯ. Знову ж таки, *жити* та *бути* репрезентуються життя, а *не жити* та *не бути* – смерть.

Тенденція у Л.Гребінки до прямого перекладу простежується у багатьох прикладах:

11. *Long live the king!* (WSH:5)

Переклад Михайла Старицького	Переклад Леоніда Гребінки
<i>Нехай король панує!</i> (ГПМС:URL)	<i>Нехай живе король!</i> (ГПЛГ:URL)

Ми бачимо, що знову М.Старицький застосовує модуляцію: *live* – *панує*, а Л.Гребінка прямий переклад: *live* – *живе*.

Чому ж відбувається таке різноманіття перекладів? А все пов'язанно з тим, що переклади, як мінімум, створювались у різні часи та навіть епохи.

М.Старицький формував переклад у дусі традиційного німецького романтизму останньої чверті ХІХ ст., бажаючи відтворювати високий стиль, дотримуючись оригіналу, поєднуючи точність перекладу з його органічністю, природністю, та точно від-творював не лише своєрідність змісту, а й форми. Ми це чітко простежуємо у кожному рядку і в кожному прикладі репрезентації концепту ЖИТТЯ. Як в прикладі з *live*: він передає не просто лексичною одиницею *живе*, а додає певного забарвлення та відтворює *панує*, в той час як Л.Гребінка передає простим *живе*. [64]

Його мовне новаторство простежується у використанні волинських і поліських лексичних засобів та у широкому спектрі вживання оказіоналізмів, архаїзмів і неологізмів. [64]

У Л.Гребінки ж простежується необароковий стиль, що спостерігається у період послаблення русифікації, характеризується розмовною українською мовою з просторічними словами та виразами, вульгаризмами і лайками. Можна сказати, що лексика Л.Гребінки є стилістично маркованою. [64]

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши роботу, було визначено, що ми опрацювали роботи лінгвістів та переглянули концепт як лінгвістичну проблему. Було вказано основні перекладацькі стратегії і тактики відтворення концепту, описано особливості англійськомовного художнього дискурсу та специфіка його перекладу, вказано типи концептів в англійськомовному художньому дискурсі,

встановлено стратегії і тактики відтворення українською мовою концептів в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу та відслідкувано застосування перекладацьких трансформацій для збереження прагматичних функцій концепту в перекладі текстів англійськомовного художнього дискурсу.

В українській мові слово «концепція» є калькою від латинського «conceptus» (поняття), і деякі дослідники вважають їх синонімами. І все -таки вони досить різні: «поняття» використовується насамперед у логіці та філософії, а «поняття» - у мовознавстві, культурології, лінгводидактиці, мовознавстві.

У лінгвістичному, логічному, філософському розумінні поняття "концепція" можна розділити на кілька підрозділів: наївний, або символіко-метафоричний, власне концептуальний, метафізичний, діалектичний, етнокультурний, логіко-аналітичний, структуралістський, гносеологічний та постструктурний. Загалом існує три основні підходи до розуміння поняття «поняття»: когнітивний, лінгвістичний та культурний.

Велика увага вчених прикута до художнього дискурсу. Ми сприймаємо «художній дискурс» як ментально-комунікативну взаємодію адресата та адресата, яка відбувається у певному історичному та культурно-соціальному контексті, спирається на ідеї, переконання, світогляди адресата, має на меті регулювати ідеї, переконання, світогляд читача. адресат і матеріалізується у вигляді текстів художніх творів, відкрита сукупність яких формує словесний план художнього дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскольдов-Алексеев С.А. Концепт и слово. Ленинград:Ленинградское отделение, 1928. С.28—41.
2. Бабушкин А. П. Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления под ред. И. А. Стернина. Воронеж:Воронеж. гос. ун-т, 2001. С. 52—57.

3. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Москва: Международные отношения, 1975. 324 с.
5. Бойко З. В. Концепт як феномен лінгвокультурології. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vdakkkm_2013_4_18
6. Бойко Я.В. Своєрідність мови Ієкспіра і мови українських ретрансляцій як знакових систем в історичній перспективі. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1277410.pdf>
7. Бондаренко Е.В., Мартынюк А.П., Фролова И.Е, Шевченко И.С. Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка: кол. монография .Харьков:ХНУ имени В.Н. Каразина, 2017. 246 с.
8. Василик-Фурман А. “Гамлет” В. Шекспіра в перекладі М. Рудницького в контексті перекладацької множинності. URL:<http://e-cat.scilib.chnu.edu.ua>
9. Виноградов В. В. О языке художественной прозы. Москва: Наука, 1980. 350 с.
10. Вотінова Д.О. Жанрово-стилістичні та культурологічні особливості перекладу романів-антиутопій. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/14404/2/%D0%92%D0%BE%D1%82%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%94.%D0%9E._%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf
11. Гафарова А.С. Художественный текст vs художественный дискурс. URL: <http://rgf.tversu.ru/node/486>

12. Голобородько К.Ю. Лінгвістичний статус концепту. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75094/09-Goloborodko.pdf?sequence=1>
13. Гуо Х. Особенности дискурса художественного произведения. URL: <https://moluch.ru/archive/154/43562/>
14. Евстафова Я. А. Лингвокогнитивный аспект перевода концептуальных метафорических моделей. Нижневартовск: Вестник НГУ, 2010. С. 20—29.
15. Жайворонок В.В. Символіка імені в контексті етнокультури/Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського Національного лінгвістичного університету. LINGUAPAX, VIII: Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. Філологія. Педагогіка. Психологія. Вип.5. Київ:Видавничий центр КНЛУ, 2001. С.106-115.
16. Зорівчак Р. П. Славетного дідуні гідна онука. Львів:Літературна Україна, 2000. 31 с.
17. Кабанова С. Феномен множинності перекладів трагедії шекспіра«ромео і Джульєтта. URL:<https://lingua.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Konkursna-robota-PEREKLAD-SHEKSPIRA.pdf>
18. Карасик И.В. Языковые ключи. Волгоград : Парадигма, 2007. 520 с.
19. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Гнозис, 2004. 389 с.
20. Караулов Ю. Русский язык и языковая личность. Москва: Издательство ЛКИ, 1987. 264 с.
21. Касьян, Л.А. Термин "концепт" в современной лингвистике: различные его толкования. Вестник Югорского государственного университета Выпуск 2 (17), 2010, С.50—53.
22. Кенжегараев Н. Особенности дискурсивного анализа художественного текста. URL:https://moluch.ru/media/files/file_manager/issuefile/moluch_39_ch2.pdf

- 23.Клименко Л.В. Художній переклад як вид міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції. Рівне:Літературознавчі студії, 2015. С. 228—235.
- 24.Колегаєва І.М. Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вплив комунікативної вторинності в художньому тексті. Харків: Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. С. 102—107.
- 25.Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. Москва: Международные отношения, 1980. 168 с.
- 26.Комиссаров В.Н. Теория перевода. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.
- 27.Кондратенко Н. Поліфонія як вияв карнанвалізації мови в художньому дискурсі неklasичної парадигми. Кам'янець-подільський:Мова, 2012. С. 205—208.
- 28.Кочур Г. Мастерство перевода. URL: <https://www.twirpx.com/file/373241/>
- 29.Кубрякова Е. С. Концептуальный анализ языка:современные направления исследований:сб. науч. трудов.Москва: Калуга, 2007. С.7 —18.
- 30.Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва:1996.
- 31.Кузько К.Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики. Львів : Вид-во Львів, 2001. С. 25—48
- 32.Кузько К.Я. Когнітивно-дискурсивний потенціал інформативного трансферу. Харків: Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2004. С. 91—94.
- 33.Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность и способы её достижения. Москва: Международные отношения, 1981. 198 с.
- 34.Літяга. В. Поняття "концепт" у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1571821
- 35.Лощенова І. Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_3_24

36. Лук'янченко М.П. Французька екзистенціальна проза в українських перекладах. Дис. Київ, 2006. Автореферат. 20 с.
37. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: Навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.
38. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. Минск: ТетраСистемс, 2008. 272 с.
39. Науменко А.О. Способи передачі концептуальної метафори часу у перекладі оповідань та поезій Рея Бредбері під шифром “Концептуальна метафора”.
URL: <https://lingua.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2020/04/Konkursna-robota-KONTSEPTUAL-NAMETAFORA>
40. Николаєва Т. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову. URL: https://dspu.edu.ua/sites/filol_gum/wp-content/uploads/2019/06/13-1.pdf
41. Олизько Н.С. Художественный дискурс как полилог автора, читателя и текста. Челябинск: Вестник Челябин. гос. ун-та, 2011. С. 164—166.
42. Парій Є.В. Поняття концептуалізації та типологія концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n45/102.pdf>
43. Подгаецкая И. Ю. Границы индивидуального стиля. Москва: Высш. шк., 1982. С. 32—59.
44. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Москва: Восток – Запад, 2007. 314 с.
45. Постовалова В.Л. Картина мира в жизнедеятельности человека. Москва: Наука, 1988. С.6—18.

- 46.Ребрій О. В. Пригоди Аліси в Україні, або про множинність сучасних перекладів. URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/9947>
- 47.Рудницький М. Шекспір. В. Гамлет. Трагедія на п'ять дій. Львів: Видавничий центр ЛНУ, 1943. 192 с.
- 48.Семенюк О. А. Художній дискурс як відображення авторської картини світу (лінгвокультурологічний підхід). URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/part_2/1-2_2019.pdf
- 49.Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті. Київ: Логос, 2006. 99 с.
- 50.Фролова. І.Є. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. URL:<https://periodicals.karazin.ua>
- 51.Чрділелі Т. В. РОЛЬ АНАЛІЗУ КОНЦЕПТУ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ ПРОЦЕСІ. URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/part_1/31.pdf
- 52.Casasanto D. When is a linguistic metaphor a conceptual metaphor? URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=3lB1L6Np0UUC&oi=fnd&pg=PA127&dq=what+is+conceptual+metaphor&ots=PzDpU2-sqr&sig=UDx8l5nwldpUcOQRZeJAL1x9-jU&redir_esc=y#v=onepage&q=what%20is%20conceptual%20metaphor&f=false
- 53.Dijk T.A. van. Cognitive Processing in Literature Discourse. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Cognitive-Processing-of-Literary-Discourse-Dijk/e692bbaa9255646970dcd3457d076e818a247991>
- 54.Gibbs Raymond W. Jr. Evaluating Conceptual Metaphor Theory. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0163853X.2011.606103>
- 55.Johnson Mark and George Lakoff. Conceptual Metaphor in Everyday Language. URL: <https://www.jstor.org/stable/2025464>
- 56.Kong Jian-ping. On the Characteristics of Fiction Discourse. URL: https://en.cnki.com.cn/Article_en/CJFDTTotal-YCSZ200204006.htm

57. Lakoff George and Johnson Mark. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
58. McGlone Matthew S.. What is the explanatory value of a conceptual metaphor? URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0271530906000176>
59. Schwarz M. *Einführung in die Kognitive Linguistik*. Basel: Francke, 1996. 14s.
60. Searle J. *Conversation*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1989. P. 7—29.
61. Steen Gerard. From linguistic to conceptual metaphor in 5 steps. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=MJQS3l0D02MC&lpg=PA57&ots=pOJvW8e6Zk&dq=what%20is%20conceptual%20metaphor&lr&hl=uk&pg=PA57#v=onepage&q=what%20is%20conceptual%20metaphor&f=false>
62. Snell-Hornby M. *Sprechbare Sprache, spielbarer Text: Zur Problematik der Bühnenübersetzung*. Tübingen: Narr, 1984. S. 101—115.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(СІС) – Мельничук О.С. *Словник іншомовних слів*. Київ: «Українська радянська енциклопедія», 1974. 776 с.

(АТСУК) – Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>

(ПССУК) – Караванський С. *Практичний словник синонімів української мови*. URL: http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/praktichnij_slovník_sinonimi_v_ukrajinskoji_movi.pdf

(MD) – Macmillan dictionary. London: Macmillan Education, 2002. 1854 p.

(SD) – The Saurus dictionary. URL: <https://www.thesaurus.com/browse/life>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

(ГПЛГ) – Гребінка Л. Переклад «Гамлета». URL:
https://cdn.go4web.co.ua/bul/lib/sh/shekspir_gamlet.pdf

(ГПМС) – Старицький М. Переклад «Гамлета». URL:
<https://zbruc.eu/node/94237>

(HWS) – W.Shakespeare. Hamlet. London. 1603. 200 p.

ДОДАТОК

Втілення концепту життя у драмі Вільяма Шекспіра “Гамлет” та відтворення в українськомовному перекладі

Втілення концепту життя англійською мовою	Переклад українською мовою
<i>I. It was, as I have seen it in his <u>life</u>, A sable silver'd. (WSH:19)</i>	<i>Така сама, як в <u>живого</u> бачив,— Мов соболь, по чорному срібляста. (ГПМС:URL)</i>
	<i>Така, як за <u>життя</u> була у нього,- Сріблясто-чорна. (ГПЛГ:URL)</i>
	<i>Я <u>життя</u> це</i>

<p>2. <i>I do not set my <u>life</u> in a pin's fee;</i> (WSH:26)</p>	<p><i>І на шпильку не вважаю навіть;</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Життя не ставлю я і в вартість шпильки</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>3. <i>The serpent that did sting thy father's <u>life</u>, Now wears his crown.</i> (WSH:29)</p>	<p><i>Та гадюка, що на <u>смерть</u> вкусила Твого батька,—у його короні Ходить ниньки.</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Змій, що урвав <u>життя</u> твому батьку, Надів його вінець.</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>4. <i>Thus was I, sleeping, by a brother's hand <u>Of life, of crown, of queen, at once</u> dispatch'd</i> (WSH:30)</p>	<p><i>Так у сні рука братерська вкрала В мене <u>жизнь</u>, корону й королеву;</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Отак рукою братовою в мене Украдено <u>життя</u>, вінець, дружиму.</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>5. <i>You cannot, sir, take from me any thing that I will. more willingly part withal: except <u>my life</u>, except <u>my life</u>, except <u>my life</u>.</i> (WSH:47)</p>	<p><i>Нічого з більшою охотою не дам я вам, пане,—опріч <u>ще життя мого</u>, пріч <u>життя мого</u>, пріч <u>життя</u>.</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Нічого іншого ви не могли б попросити в мене, з чим я розлучивсь би охочіше... Крім <u>мого життя</u>, крім <u>мого життя</u>, крім <u>мого життя</u>.</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>6. <i>Upon whose property and most dear <u>life</u>, A damn'd defeat was made. Am I a coward?</i> (WSH:59)</p>	<p><i>У кого' в злочинстві лютім взято І добро все, і <u>життя</u> кохане!</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>У кого владу та <u>життя</u> так підло Украдено. Невже я боягуз?</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>7. <i>Must give us pause: there's the respect That makes calamity of so long <u>life</u>;</i> (WSH:63)</p>	<p><i>Так! Ця думка, ця непевність тільки Нам і чинить довговічним <u>горе</u>!</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Ось в чім вагань причина. Через це <u>Живуть</u> напасті наші стільки літ.</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>8. <i>To grunt and sweat under a weary <u>life</u></i> (WSH:63)</p>	<p><i>Нидіть тяжко під <u>життям</u> злиденним</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Під тягарем <u>життя</u> і піт свій лив</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>9. <i>The single and peculiar <u>life</u> is bound,</i></p>	<p><i>Кожне, навіть і просте' <u>дихання</u>, Од нещастя боронитись мусить</i></p>

<p><i>With all the strength and armour of the mind To keep itself from noyance; but much more That spirit upon whose weal depend and rest The lives of many. (WSH:82)</i></p>	<p><i>То тим паче дух величній, з котрим Сила инчих ще <u>диханнів</u> злита. (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Адже з підданих <u>кожен</u>-повсякчас Вживати має розум свій, аби Себе від лиха берегти; тим паче Той, на чиім добробуті лежить <u>Життя</u> мільйонів; (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p><i>10. Your bedded hair, like <u>life</u> in excrements, Starts up, and stands on end. (WSH:89)</i></p>	<p><i>І волосся, мов <u>живе</u> у тебе,— Наче військо до оружжя з сону,— Устає на голові голками. (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Волосся на тобі, немов <u>живе</u>, Ворушиться й встає. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p><i>11. Long <u>live</u> the king! (WSH:5)</i></p>	<p><i>Нехай король <u>панує</u>! (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Нехай <u>живе</u> король! (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p><i>12. <u>To be, or not to be</u>: that is the question: (WSH:63)</i></p>	<p><i><u>Жити чи не жити</u>? Ось в чім річ (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Чи <u>бути</u>, чи не <u>бути</u> — ось питання. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p><i>13. My father, in his habit as he <u>lived</u>! (WSH:89)</i></p>	<p><i>Батько мій, як <u>за життя</u>, убратий! (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Як <u>за життя</u> убраний на ніч батько (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p><i>14. Be thou assured, if words be made of <u>breath</u>, And <u>breath of life</u>, I have <u>no life to breathe</u> What thou hast said to me. (WSH:91)</i></p>	<p><i>Вір, як-що слова у нас із духа, Як-що духом <u>живемо</u> ми й <u>дишем</u>,— То я вмру, а пари з вуст не витхну Про твою розмову. (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Я радше <u>подих</u> затаю навіки — Ніж <u>видихну</u> хоч слово, сину мій, Про те, що ти казав. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p><i>15. Who was in life a foolish prating knave. (WSH:91)</i></p>	<p><i>А живий був дурником брехливим. (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Хоч за <u>життя</u> був балакун дурний,- (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p><i>16. But, like the owner of a foul disease, To keep it from divulging, let it feed Even on the pith of <u>Life</u>. Where is he gone? (WSH:92)</i></p>	<p><i>І, немов слабій в стадкій хворобі, Ми її таїли, страху рада. Та й дали раз'ятритися вразі І пожерти до кісток <u>все тіло</u>. Куди <u>дівсь</u> синь? (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Соромились, мов хворий, що мовчить Про виразку погану, поки та</i></p>

	<i>Все тіло не роз'їсть. То де він нині?</i> (ГПЛГ:URL)
<i>17.And like the kind life-rendering pelican, Repast them with my blood.(WSH:105)</i>	<i>І, як птиця Пелікан, <u>оддам</u> я Свою кров за їх <u>життя</u> <u>кохане</u>.</i> (ГПМС:URL)
	<i>І, наче пелікан, їм дам <u>живитись</u> Мойого серця кров'ю.</i> (ГПЛГ:URL)
<i>18.O heavens! is't possible, a young maid's wits Should be as moral as an old <u>man's life</u>? (WSH:106)</i>	<i>Зглянься Боже! Та невже можливо, Щоб дівоцький молоденький розум Був крихким, як і <u>життя</u> старече?</i> (ГПМС:URL)
	<i>Скажи, невже твій розум молодий Тепер на тому світі, поруч з <u>батьком</u>?</i> (ГПЛГ:URL)
<i>19.If by direct or by collateral hand They find us touch'd, we will our kingdom give, Our crown, our <u>life</u>, and all that we can ours, To you in satisfaction (WSH:107)</i>	<i>Коли я—чи просто, чи призво́дом Винуватим у цім ділі буду; То в одплату ти бери від мене Королівство, і <u>життя</u>, й корону, І все те, що зовемо ми нашим.</i> (ГПМС:URL)
	<i>Як доведуть пряму чи посередню Причетність нашу до цього убивства, То ми й короною, й <u>життям</u>, і всім, Що нам належить, ладні поступитись, Аби вину загладить.</i> (ГПЛГ:URL)
<i>20.That he which hath your noble father slain Pursued my <u>life</u>. (WSH:109)</i>	<i>Хто твого вбив батька, мав заміри На моє <u>життя</u>.</i> (ГПМС:URL)
	<i>Хто батька вбив шляхетного твого, На мене мірив.</i> (ГПЛГ:URL)
<i>21.That, as the star moves not but in his sphere, I could not but by her. (WSH:109)</i>	<i>Як зоря не сходить з свого кола, Так міні без неї <u>вже</u> не жити.</i> (ГПМС:URL)
	<i>Що, як зорі не рухатись без сфери, Мені не <u>жить</u> без неї.</i> (ГПЛГ:URL)
<i>22.She's so conjunctive to <u>my life and soul</u>, (WSH:109)</i>	<i>Їй належу і <u>душею</u>, й <u>тілом</u></i> (ГПМС:URL)
	<i>З дружиною своєю так <u>зріднився</u></i> (ГПЛГ:URL)
<i>23.Upon my <u>life</u>, Lamond. (WSH:112)</i>	<i>Це Лямонд, клянусь <u>життям</u></i> (ГПМС:URL)

	<i>Клянусь життям, що це Ламор (ГПЛГ:URL)</i>
24. <i>Argal, he that is not guilty of his own death shortens not his own life.</i> (WSH:116)	<i>Значить, хто не винен у своїй смерті, той не вкоротча собі і життя.</i> (ГПМС:URL)
	<i>А з цього виходить, що хто в своїй смерті не завинив, той і життя собі не вкоротив.</i> (ГПЛГ:URL)
25. <i>The corse they follow did with desperate hand Fordo its own life: 'twas of some estate.</i> (WSH:124)	<i>Знати зараз, що бездолець мертвий Сам одваживсь знять на себе руку; Ще хтось з дуків....</i> (ГПМС:URL)
	<i>Видно, той, Кого несуть, шаленою рукою Урвав собі життя. Хтось із вельможних.</i> (ГПЛГ:URL)
26. <i>Popp'd in between the election and my hopes, Thrown out his angle for my proper life</i> (WSH:129)	<i>Крадькома став між народом данським І моїми певними правами; На моє життя закинув сітку</i> (ГПМС:URL)
	<i>Надію вкрав, що виберуть мене На трон, і, вреїті, на моє життя</i> (ГПЛГ:URL)
27. <i>And a man's life's no more than to say 'One.'</i> (WSH:129)	<i>Чоловіку стхнуть життя—раз плюнуть</i> (ГПМС:URL)
	<i>Життя ж людське — сказати "раз", не довше</i> (ГПЛГ:URL)
28. <i>In thee there is not half an hour of life</i> (WSH:139)	<i>Твого тху нема й на пів-години</i> (ГПМС:URL)
	<i>В тобі нема життя й на півгодини</i> (ГПЛГ:URL)
29. <i>Not from his mouth, Had it the ability of life to thank you:</i> (WSH:141)	<i>Не він певно; хоч нехай би здатні Ще були його вуста промовить</i> (ГПМС:URL)
	<i>Не з цих, Хоч би вони ще й дихали для дяки;</i> (ГПЛГ:URL)
30. <i>Thou know'st 'tis common; all that lives must die, Passing through nature to eternity.</i> (WSH:13)	<i>Сам ти знаєш, — це всесвітня доля: Що живе, те й помирати мусить, Перейти звідсіль у віковічність.</i> (ГПМС:URL)
	<i>Звичайна доля: кожне мре створіння,</i>

	<i>Проходячи у вічність через тління. (ГПЛГ:URL)</i>
31. <i>As I do <u>live</u>, my honour'd lord, 'tis true; And we did think it writ down in our duty To let you know of it. (WSH:18)</i>	<i>Але правда щира, Як <u>живий</u> стою я, ясний принце... Ми вважали обов'язком нашим Вас про це освідомити. (ГПМС:URL)</i>
	<i>Щоб я <u>живий</u> був, це все правда, принце. І ми за свій обов'язок вважали Вас повідомити. (ГПЛГ:URL)</i>
32. <i>And thy commandment all alone shall <u>live</u> Within the book and volume of my brain (WSH:30)</i>	<i>І самий-но заповіт твій буде <u>Панувати</u> у порожнім мозку... (ГПМС:URL)</i>
	<i>У книзі мозку запис лиш один — Твій заповіт. Так буде, присягаюся (ГПЛГ:URL)</i>
33. <i>Then you <u>live</u> about her waist, or in the middle of her favours? (WSH:48)</i>	<i>Себ-то ви <u>мешкаєте</u> коло її пояса, в самім осередку її пестощів (ГПМС:URL)</i>
	<i>Тобто ви <u>живете</u> біля її поперека, чи то в самому осередді її розкошів? (ГПЛГ:URL)</i>
34. <i>It is not very strange; for mine uncle is king of Denmark, and those that would make mows at him while <u>my father</u> lived, give twenty, forty, fifty, an hundred ducats a-piece for his picture in little. (WSH:53)</i>	<i>Це ще не надто і дивно:— ось дядько мій став королем данським, і що-ж? Ті, що йому, <u>за батька</u> мого, показували язика, тепера плотють двадцять, сорок, п'ятдесят і сто дукатів за його поличчя манесіньке. (ГПМС:URL)</i>
	<i>Не така це й дивина. От мій дядько став королем Данії, і ті, що показували йому язика, доки <u>жив</u> <u>батько</u> мій, тепер дають по двадцять, сорок, п'ятдесят, а то й сто дукатів за його портрет у мініатюрі (ГПЛГ:URL)</i>
35. <i>if it <u>live</u> in your memory, begin at this line (WSH:56)</i>	<i>Коли <u>пам'ятаєш</u>, то начни з цього вірша... (ГПМС:URL)</i>
	<i>Як не ви- '<u>рилося</u> з твоєї пам'яті, почни з цього вірша... (ГПЛГ:URL)</i>
36. <i>after your death you were better have a bad epitaph than their ill report while you <u>live</u>. (WSH:57)</i>	<i>Легше для вас буде здобути негожий напис по смерті, а ніж почути од них ганьбу за <u>життя</u>. (ГПМС:URL)</i>

	<i>Ліпше вам по смерті придбати лиху епітафію, ніж ганебний погосл від них за <u>життя</u> (ГПЛГ:URL)</i>
37. <i>I say, we will have no more marriages: those that are married already, all but one, shall <u>live</u>; the rest shall keep as they are. To a nunnery, go (WSH:66)</i>	<i>Я вам кажу— у нас більше шлюбів не буде; ті що побралися, хай <u>живуть</u> всі, прич одною, решта зостануться, якими перше були. В монастир, гайда! (ГПМС:URL)</i>
	<i>Кажу тобі, у нас більш не буде шлюбів. Ті, що вже побрались, хай усі, крім одного, <u>живуть</u>, а інші зостануться при самих собі. Отже, в черниці! (ГПЛГ:URL)</i>
38. <i>Then there's hope a great man's memory may <u>outlive</u> his <u>life</u> half a year: but, by'r lady, he must build churches, then (WSH:71)</i>	<i>О, сподіватись можна, що пам'ять про всесвітнього лицаря <u>переживе</u> іще на пів року. (ГПМС:URL)</i>
	<i>То можна сподіватися, що пам'ять про велику людину <u>переживе</u> її аж на півроку. (ГПЛГ:URL)</i>
39. <i>And thou shalt <u>live</u> in this fair world behind, Honour'd, beloved; (WSH:73)</i>	<i>А ти ще по міні на гарнім світі сім Пишатимеш в шанобі та красі (ГПМС:URL)</i>
	<i>А ти <u>живи</u> на білім світі гоже, Шановна, люблена; (ГПЛГ:URL)</i>
40. <i>We will ourselves provide: Most holy and religious fear it is To keep those many many bodies safe That <u>live</u> and <u>feed</u> upon your <u>majesty</u>. (WSH:82)</i>	<i>Ми, королю, злагодимось зараз. Це турбота і свята, і Божя Пильнувати супокій і благо Стількох тисяч, що <u>живуть</u> і <u>дишуть</u> Тільки-но <u>життям</u> величнім вашим. (ГПМС:URL)</i>
	<i>Ми вирядимось миттю. Святий, побожний клопіт — стерегти Безпеку тих істот, які <u>живуть</u> Лиш завдяки турботам короля. (ГПЛГ:URL)</i>
41. <i>but much more That spirit upon whose weal depend and rest <u>The lives</u> of many. (WSH:82)</i>	<i>То тим паче дух величній, з котрим Сила инчих ще <u>диханнів</u> злита. (ГПМС:URL)</i>
	<i>тим паче Той, на чий добробуті лежить <u>Життя</u> мільйонів; (ГПЛГ:URL)</i>

<p>42. <i>Nay, but <u>to live</u> In the rank sweat of an enseamed bed, Stew'd in corruption, honeying and making love Over the nasty sty, (WSH:88)</i></p>	<p><i>І те все для того, аби <u>жити</u> На пітнявім та смердючім ложі, Аби пріти у коханні гидкім; Жирувати у барлозі з гною? (ГПМС:URL)</i></p>
<p>43. <i>O, throw away the worser part of it, And <u>live</u> the purer with the other half (WSH:90)</i></p>	<p><i>Як можна В смердючій, заяложеній постелі, В розпусті парячись, на купі гною Милуючись, кохаючись... (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>43. <i>O, throw away the worser part of it, And <u>live</u> the purer with the other half (WSH:90)</i></p>	<p><i>Киньте, мамо, Половину ту гнилу й погану. Та <u>живіть</u> поновлені з другою. (ГПМС:URL)</i></p>
<p>44. <i>I do not know Why <u>yet I live</u> to say 'This thing's to do;' (WSH:99)</i></p>	<p><i>Я не знаю, на-що собі й <u>досі</u> <u>Я кажу</u> ще: »треба се вчинити?« (ГПМС:URL)</i></p>
<p>44. <i>I do not know Why <u>yet I live</u> to say 'This thing's to do;' (WSH:99)</i></p>	<p><i>Я не знаю Чому <u>лише</u> тверджу: «Це слід зробити», (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>45. <i>The queen his mother <u>Lives</u> almost by his looks; (WSH:109)</i></p>	<p><i>Королева, що Гамлету мати, Без душі свого сина <u>любить</u> (ГПМС:URL)</i></p>
<p>46. <i>It warms the very sickness in my heart, That I shall <u>live</u> and tell him to his teeth, 'Thus didest thou.' (WSH:111)</i></p>	<p><i>Для королеви син — це все. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>46. <i>It warms the very sickness in my heart, That I shall <u>live</u> and tell him to his teeth, 'Thus didest thou.' (WSH:111)</i></p>	<p><i>Моє серце одігрілось хворе, При тій думці, що йому я кину Прямо в вічі: »Ось що ти накоїв!« (ГПМС:URL)</i></p>
<p>47. <i>There <u>lives</u> within the very flame of love A kind of wick or snuff that will abate it; (WSH:112)</i></p>	<p><i>Утішу бідне серце хоч би й тим, Що зможу кинути йому в лице: «Це злочин твій». (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>48. <i>The gallows-maker; for that frame <u>outlives</u> a thousand tenants. (WSH:117)</i></p>	<p><i>Навіть в самім полум'ї любови <u>Горить</u> гніт, котрий темрявить сяйво. (ГПМС:URL)</i></p>
<p>48. <i>The gallows-maker; for that frame <u>outlives</u> a thousand tenants. (WSH:117)</i></p>	<p><i>В самому полум'ї любові <u>тліє</u> Щось мовби гніт, що чадом племінь гасить. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>48. <i>The gallows-maker; for that frame <u>outlives</u> a thousand tenants. (WSH:117)</i></p>	<p><i>Шибеничник, бо його будова <u>переживе</u> тисячі житців. (ГПМС:URL)</i></p>

	<i>Той, що ставить шибениці. Бо його будівля переживе тисячу пожилців.</i> (ГПЛГ:URL)
49. <i>Thou <u>livest</u>; report me and my cause aright To the unsatisfied.</i> (WSH:140)	<i>Ти ще <u>жити</u> на сім світі будеш, Розкажи ти все про мене щиро, Оправди мою вину незвісним.</i> (ГПМС:URL)
	<i>Ти <u>житимеш</u>. Скажи про мене правду Невтаємниченим.</i> (ГПЛГ:URL)
50. <i>O good Horatio, what a wounded name, Things standing thus unknown, shall <u>live</u> behind me!</i> (WSH:140)	<i>Буде пляма на моєму йменню, Коли все лишіється таїною!</i> (ГПМС:URL)
	<i>Гораціо, як не розкрити все, Заплямиться ім'я моє навіки!</i> (ГПЛГ:URL)
51. <i>I <u>cannot live</u> to hear the news from England;</i> (WSH:140)	<i>Не діждуся і новин я навіть З Англії;</i> (ГПМС:URL)
	<i>Із Англії вістей <u>вже не почую</u></i> (ГПЛГ:URL)
52. <i>Till then sit still, my <u>soul</u>: foul deeds will rise, Though all the earth o'erwhelm them, to men's eyes.</i> (WSH:20)	<i>Поки-ж що,—<u>душе</u> моя, спокойся: Хай прикриє вся земля злий вчинок, А він вирне перед очі миру!</i> (ГПМС:URL)
	<i>Цить, потерпи, <u>душе</u>! Діяння злі На світло вийдуть навіть з-під землі.</i> (ГПЛГ:URL)
53. <i>For nature, crescent, does not grow alone In thews and bulk, but, as this temple waxes, The inward service of <u>the mind and soul</u> Grows wide withal.</i> (WSH:21)	<i>Бо природа у зростанні ширить Не одно пак наше верхнє тіло; Але в міру, як ця постать більша, Зноситься і <u>дух</u> наш у святині</i> (ГПМС:URL)
	<i>Природа-бо з роками додає Краси та сили не самому тілу. Росте цей храм — пишнішу службу правлять В нім <u>розум і душа</u>.</i> (ГПЛГ:URL)
54. <i>Those friends thou hast, and their adoption tried, Grapple them to thy <u>soul</u> with hoops of steel;</i> (WSH:22)	<i>Коли знайдеш, випробуєш друга, Ти прикуй його до <u>серця</u> сталлю;</i> (ГПМС:URL)
	<i>Пізнавши друзів у біді, прикуй їх обручем стальним собі до <u>серця</u></i> (ГПЛГ:URL)

<p>55. <i>I do know, When the blood burns, how prodigal the <u>soul</u> Lends the tongue vows: these blazes, daughter, Giving more light than heat, extinct in both, Even in their promise, as it is a-making, You must not take for fire. (WSH:24)</i></p>	<p>Знаю, Коли кров шумує в нас, то <u>серце</u> Наділя язик клятьба́ми щедро; Блискавки це, моя доню, бистрі; (ГПМС:URL)</p> <p>Я знаю, дочко: Як грає кров, язик на клятви щедрий; Ті спалахи, що світять, та не гріють, Що гаснуть і в душі, й на язиці Ту ж мить, коли дається обіцянка, Ти не бери за полум'я. (ГПЛГ:URL)</p>
<p>56. <i>So horridly to shake our <u>disposition</u> With thoughts beyond the reaches of our <u>souls</u>? (WSH:26)</i></p>	<p>Ти бентежить і морозиш мозок Недосяжним для <u>душі</u> гаданням? (ГПМС:URL)</p> <p>Усе <u>єство</u> так зрушивши жахливо Думками, неосяжними для <u>нас</u>? (ГПЛГ:URL)</p>
<p>57. <i>And for my <u>soul</u>, what can it do to that, <u>Being</u> a thing immortal as itself? (WSH:26)</i></p>	<p>А <u>душі</u>, що він вчинити зможе, Коли та, як сам він, єсть безсмертна? (ГПМС:URL)</p> <p>Що ж до <u>душі</u>, то що їй вчинить <u>дух</u>,— Вона-бо річ безсмертна, як і він. (ГПЛГ:URL)</p>
<p>58. <i>I am thy father's <u>spirit</u> (WSH:28)</i></p>	<p>Твого батька—<u>дух</u> я(ГПМС:URL) Я дух твого батька (ГПЛГ:URL)</p>
<p>59. <i>But that I am forbid To tell the secrets of my prison-house, I could a tale unfold whose lightest word Would harrow up thy <u>soul</u> (WSH:28)</i></p>	<p>Коли б смів я розказати тільки Про всі тайни у моїй темниці,— Тоді б кожне що-найменше слово Роздавило-б тобі <u>душу</u> зразу (ГПМС:URL)</p> <p>Якби не тайна Тюрми моєї, я б наговорив Такого, що тобі найменше слово Роздерло б <u>душу</u> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>60. <i>O my prophetic <u>soul</u>! My uncle! (WSH:28)</i></p>	<p>О, <u>душе</u> віщлива!.. (ГПМС:URL) О віще <u>серце</u>! (ГПЛГ:URL)</p>
<p>61. <i>Taint not thy <u>mind</u>, nor let thy <u>soul</u> contrive Against thy mother aught: (WSH:30)</i></p>	<p>А <u>душі</u> і розуму ясно́го Не заплям заміром проти неньки: (ГПМС:URL)</p> <p>Не гідь свій <u>розум</u>, <u>душу</u> не погань, Умисливши на матір щось (ГПЛГ:URL)</p>
	<p>Вірте щиро,</p>

<p>62. <i>I assure my good liege, I hold my duty, as I hold my <u>soul</u>, Both to my God and to my gracious king</i> (WSH:41)</p>	<p><i>Мій державцю, милостивий пане, Що цілком моя <u>душа</u> і служба Богові і вам належить разом.</i> (ГПМС:URL)</p>
<p>63. <i>Therefore, since brevity is the <u>soul</u> of wit, And tediousness the limbs and outward flourishes</i> (WSH:43)</p>	<p><i>По-за-як-же короткість і стислість — <u>Душа</u> мови, а розводи й лясцї— Тільки тіло і покраси зверхні</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Оскільки стислість — розуму <u>душа</u>, А велемовність — убрання квітчасте</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>64. <i>To the celestial and my <u>soul's</u> <u>idol</u>, the most beautified Ophelia</i> (WSH:43)</p>	<p><i>Ідолові неба і моєї <u>душі</u>, принадливій панні Офелії</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Небесному ідолові моєї <u>душі</u>, пречудовній Офелії</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>65. <i>But in a fiction, in a dream of passion, Could force his <u>soul</u> so to his own conceit</i> (WSH:58)</p>	<p><i>В байці простій, при одній-но згадці Про страждання, а свою зміг <u>душу</u> Підклонити так слухняно мрії.</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>В химері чистій, в мареві чуття, Так підкорив свій <u>дух</u> своїй уяві</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>66. <i>There's something in his <u>soul</u>, O'er which his melancholy sits on brood</i> (WSH:66)</p>	<p><i>На <u>душі</u> щось завелось у його, Що гризе журбою;</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Щось та зріє В його <u>душі</u>, пригніченій журбою.</i> (ГПЛГ:URL)</p>
<p>67. <i>O, it offends me to the <u>soul</u> to hear a robustious periwig-pated fellow tear a passion to tatters, to very rags, to split the ears of the groundlings, who for the most part are capable of nothing but inexplicable dumbshows and noise:</i> (WSH:67)</p>	<p><i>О! це мене до <u>живця</u> ріже, коли я чую якого-небудь горланя з кучмою на лобі, як він иматує і шарпа свій запал, аби догодити райку, бо той тільки й вважає на вихляси та лемент.</i> (ГПМС:URL)</p> <p><i>Ох, мені <u>душу</u> вивертає, коли я слухаю, як дебелий кеп у перуці иматує той сердешний монолог так, щоб аж вуха позакладало стоячій публіці, яка нічого не тямить, крім</i></p>

	<i>нерозбірливих пантомім та вереску. (ГПЛГ:URL)</i>
68. <i>Since my dear <u>soul</u> was mistress of her choice And could of men distinguish, her election Hath seal'd thee for herself; (WSH:69)</i>	<i>Поки <u>серце</u> чуле Було паном вибору свогого І людей розпізнава́ть уміло (ГПМС:URL)</i>
	<i>Щоб запобігти ласки. Чуєш, друже? Відколи вільна в виборі своєму І розважлива <u>душа</u> моя, відтоді Ти є її обранцем. (ГПЛГ:URL)</i>
69. <i>I prithee, when thou seest that act afoot, Even with the very comment of thy <u>soul</u> Observe mine uncle (WSH:69)</i>	<i><u>Будь-же</u> ласка, коли будуть грати Оте місце; то за дядьдом в ту мить Сторожки стома очима пильно (ГПМС:URL)</i>
	<i>Як гратимуть її, ти, <u>будь</u> ласкав, Мойого дядька, мов меткий ловець, Пильнуй (ГПЛГ:URL)</i>
70. <i>O heart, lose not thy nature; let not ever <u>The soul of Nero</u> enter this firm bosom: (WSH:81)</i>	<i><u>Моє серце</u>, не зречись природи; Хай повік <u>Неронова звірота</u> Не прогляне у міцні ці груди! (ГПМС:URL)</i>
	<i>Не зрадь природи, <u>серце</u>, не дозволь <u>Нероновій душі</u> ввійти в ці груди. (ГПЛГ:URL)</i>
71. <i>How in my words soever she be shent, To give them seals never, my <u>soul</u>, consent! (WSH:81)</i>	<i>Які-б в речі не були погрози, Ти, <u>душе</u>, но згожуйсь їх справдити! (ГПМС:URL)</i>
	<i>Хоч як слова покрають серце їй, З 'єднати, <u>душе</u>, з ділом їх не смій! (ГПЛГ:URL)</i>
72. <i>and am I then revenged, To take him in the purging of his <u>soul</u>, When he is fit and season'd for his passage? (WSH:84)</i>	<i>Чи се-ж помста, як уб'ю цього я Тоді саме, коли він вмиває І готує у дорогу <u>душу</u>? (ГПМС:URL)</i>
	<i>Хіба помишусь, Коли під час очищення <u>душі</u> Убивцю вб'ю, готового в дорогу? (ГПЛГ:URL)</i>
73. <i>That they may seem the taints of liberty, The flash and outbreak of a fiery <u>mind</u> (WSH:37)</i>	<i>Як завзяття молододі волі, Мозку запал, <u>серця поривання</u> (ГПМС:URL)</i>
	<i>Так, мовби плями вільного життя, Мов тил і вибухи <u>душі палкої</u> (ГПЛГ:URL)</i>

<p>74. <i>And, with them, words of <u>so sweet breath</u> composed As made the things more rich: (WSH:64)</i></p>	<p><i>При них ще свої речі Ви пахнули <u>таким</u> любим духом, Що дарункам втворювали ціну (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Ще й запашині слова їх обгортали, Стократ дорожчими робивши їх; (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>75. <i>Tis now the very witching time of night, When churchyards yawn and hell itself <u>breathes out</u> Contagion to this world: (WSH:83)</i></p>	<p><i>Тепер саме чарівний час ночі,— Всі могили роззіпають паці Й навіть пекло <u>тхне</u> отрутним духом На цей світ. (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Настала вже пора відьомська ночі, Зітхають цвинтарі, і пекло <u>дише</u> Заразою на світ. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>76. <i>The concernancy, sir? why do we wrap the gentleman in our more rawer breath? (WSH:131)</i></p>	<p><i>Але-ж до чого йдеться усе це? Для чого ми марним словом шановне ймення тривожимо? (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Але до чого це все? Навіщо ми змальовуємо цього пана незграбними, недостойними 'його словами? (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>77. <i>For this relief much thanks: '<u>tis bitter cold</u>, And I am sick at heart. (WSH:5)</i></p>	<p><i>Щира дяка, що змінили зараз, Бо проняв <u>до серця</u> прикрій холод. (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>За зміну щира дяка; <u>холод</u> лютий, Та й моторошно якось. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>78. <i>To bear our <u>hearts</u> in grief and our whole kingdom (WSH:11)</i></p>	<p><i>В своїм <u>серці</u> тугу-жаль носити, (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Ще нам в <u>серцях</u> плекати ревний смуток (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>79. <i>The head is not more native to <u>the heart</u> (WSH:12)</i></p>	<p><i>Голова не так до <u>серця</u> щира (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>Бо голова не так близька до <u>серця</u> (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>80. <i>tis unmanly grief; It shows a will most incorrect to heaven, A <u>heart</u> unfortified, a mind impatient (WSH:14)</i></p>	<p><i>Така туга Виявляє неосвітний розум, Горду волю, легкодухе <u>серце</u> (ГПМС:URL)</i></p> <p><i>бабське горе; Тут знати неповагу до небес, Нестале <u>серце</u>, нетерплячий дух (ГПЛГ:URL)</i></p>

<p>81. <i>Why should we in our peevish opposition Take it to <u>heart</u>? (WSH:14)</i></p>	<p><i>На́-що тим у край вражати <u>серце</u> (ГПМС:URL)</i> <i>Чи слід нам те з упертості тупої До <u>серця</u> брати? (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>82. <i>This gentle and unforced accord of Hamlet Sits smiling to my <u>heart</u>: (WSH:15)</i></p>	<p><i>Ця слух'яність добра Твого сина аж на <u>серці</u> в мене Усміхнулась радістю. (ГПМС:URL)</i> <i>Ласкава й скоро Гамлетова згода Нам <u>серце</u> втішила (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>83. <i>But break, my <u>heart</u>; for I must hold my tongue. (WSH:15)</i></p>	<p><i>Ний же <u>серце</u>, надривайся з болю, Бо язик я затримати мушу (ГПМС:URL)</i> <i>Але німуй, язик, хоч <u>серце</u> рветься (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>84. <i>Or lose your <u>heart</u>, or your chaste treasure open (WSH:21)</i></p>	<p><i>Коли згубить своє <u>серце</u> чуле (ГПМС:URL)</i> <i>Розкриєш <u>серце</u>, втрапиш скарб дівочий (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>85. <i>I shall the effect of this good lesson keep, As watchman to my <u>heart</u>. (WSH:21)</i></p>	<p><i>Я сховаю про ці ради пам'ять, Як сторо́жю до мого <u>серця</u>. (ГПМС:URL)</i> <i>Я твій урок поставлю на сторожі Мого <u>серця</u>. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>86. <i>Must, like a whore, unpack my <u>heart</u> with words (WSH:59)</i></p>	<p><i>а я тут, мов хльорка Словом марним розважаю <u>серце</u> (ГПМС:URL)</i> <i>Що словом <u>серце</u> влегшю, мов шльондра (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>87. <i>With all my <u>heart</u> (WSH:62)</i></p>	<p><i>З щирим <u>серцем</u> (ГПМС:URL)</i> <i>Із щирим <u>серцем</u>. (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>88. <i>and by a sleep to say we end The <u>heart-ache</u> and the thousand natural shocks That flesh is heir to (WSH:63)</i></p>	<p><i>І сказати, що отой сон одразу Нам урве усі <u>душевні болі</u>. (ГПМС:URL)</i> <i>вічний сон врятує, Із <u>серця</u> вийме <u>біль</u> (ГПЛГ:URL)</i></p>
<p>89. <i>With variable objects shall expel This something-settled matter in his <u>heart</u>, Whereon his brains still beating puts him thus From fashion of himself (WSH:66)</i></p>	<p><i>Різні зміни поведенцій, звичок— Проженуть з <u>душі</u> його щось тєє, Над чим він натужить прикро мозок, Що й на себе уже став тепера Непохожим (ГПМС:URL)</i> <i>Та зміна вражень витиснуть йому Те, що в <u>душі</u> сидить, над чим б'ючись</i></p>

	<i>Думки змінили і його самого До невпізнання. (ГПЛГ:URL)</i>
90. <i>Give me that man That is not passion's slave, and I will wear him In my <u>heart's core</u>, ay, in my heart of heart, As I do thee.-- (WSH:69)</i>	<i>Поки <u>серце</u> чуле Було паном вибору свого І людей розпізнава́ть уміло,— То до тебе найвірніш схилилось (ГПМС:URL)</i>
	<i>О, хто не в рабстві в пристрасті своєї? Вкажи — й того носитиму я в <u>серці</u>, Назавжди він заволодіє ним, Так, як і ти. (ГПЛГ:URL)</i>
91. <i>Since love our <u>hearts</u> and Hymen did our hands Unite commutual in most sacred bands. (WSH:72)</i>	<i>Звідколи та любов злучила нам <u>серця</u>, А Гіміней зложи в на чола нам вінця. (ГПМС:URL)</i>
	<i>Відколи Гіменей з'єднав нам руки, Аби <u>серця</u> не відали розлуки (ГПЛГ:URL)</i>
92. <i>And, <u>heart</u> with strings of steel, Be soft as sinews of the newborn babe (WSH:83)</i>	<i>І ти, <u>серце</u>, крицею окуте, Стань м'яккім, як в немовлятка нерви (ГПМС:URL)</i>
	<i>А ти, залізне <u>серце</u>, стань нареши́ті М'яке й податливе, мов немовля (ГПЛГ:URL)</i>
93. <i>Peace! sit you down, And let me wring your <u>heart</u>; (WSH:86)</i>	<i>Угамуйте́сь! Сядьте тут, щоб я зламав вам <u>серце</u>! (ГПМС:URL)</i>
	<i>Не треба, сядьте. Це я зламаю <u>серце</u> вам (ГПЛГ:URL)</i>
94. <i>O Hamlet, thou hast cleft my <u>heart</u> in twain. (WSH:90)</i>	<i>Ох, Гамлете! Ти міні на двоє Розпанахав <u>серце</u>. (ГПМС:URL)</i>
	<i>Мені ти <u>серце</u> розколов навпіл (ГПЛГ:URL)</i>
95. <i>Says she hears There's tricks i' the world; and hems, and beats her <u>heart</u> (WSH:100)</i>	<i>Каже, чула, що сей світ кривдивий; Б'є себе у <u>груди</u> і зітхає; (ГПМС:URL)</i>
	<i>зове весь світ Облудливим; зітхає, б'ється в <u>груди</u> (ГПЛГ:URL)</i>
96. <i>To my sick <u>soul</u>, as sin's true nature is, Each toy seems prologue to some great amiss (WSH:100)</i>	<i>От така того гріха натура! Та тепер моїй <u>душі</u> недужій Всяка річ, сама дурниця навіть, Провіща якесь нещастя люте. (ГПМС:URL)</i>

	<i>Душа моя — вмістилище гріха, їй доля всюди бачиться лиха. (ГПЛГ:URL)</i>
97. <i>Now must your conscience my acquaintance seal, And you must put me in your <u>heart</u> for friend (WSH:109)</i>	<i>Твоя совість тепер мусить конче Затвердити безневинність нашу (ГПМС:URL)</i>
	<i>Тепер ти усвідомив — я не винен; Прийми й у <u>серце</u> теж мене як друга. (ГПЛГ:URL)</i>
98. <i>Whose worth, if praises may go <u>back</u> again, Stood challenger on mount of all the age For her perfections: but my revenge will come. (WSH:110)</i>	<i>Ох, коли-б могли <u>ожити</u> в неї Почування, то вона-б покрила Цілий світ велебністю у-півні (ГПМС:URL)</i>
	<i>Чиї чесноти — о, хвала спізнала! — Це віку нашого окраса й гордість Неперевершена. Та помста прийде! (ГПЛГ:URL)</i>
99. <i>It warms the very sickness in my <u>heart</u> (WSH:111)</i>	<i>Моє <u>серце</u> одігрілось хворе (ГПМС:URL)</i>
	<i>Утішу бідне <u>серце</u> хоч би й тим (ГПЛГ:URL)</i>
100. <i>A face without a <u>heart</u>? (WSH:112)</i>	<i>Самий образ без <u>душі</u>? (ГПМС:URL)</i>
	<i>Лиш образ без <u>душі</u>? (ГПЛГ:URL)</i>

SUMMARY

This Master Qualifying Paper is devoted to the study of metaphorical embodiment of the concept of LIFE from the perspective of translation plurality (case study of Ukrainian translations of Shakespeare's tragedies).

The term "concept" is widely used in modern linguistic works of domestic and foreign scholars concerning the cognitive direction of research. It should be noted that currently there is no consensus among scholars on the understanding and interpretation of the concept, although this term is used by representatives of several areas of modern research, and therefore in scientific circles there are often disputes based on different interpretations of the term and the legitimacy of concepts reality. In addition, the concept is not a purely linguistic term, "umbrella" (as defined by S.G.Vorkachev), ie such that covers the subject areas of several scientific areas: primarily cognitive psychology and cognitive linguistics, dealing with problems of thinking and cognition, storage and information processing, as well as linguoculturology, defined and clarified within the theory formed by their postulates and basic categories. Many works and scientific researches are devoted to the study of concepts in the line of modern cognitivism. Their issues cover theories of concepts (M.M.Polyuzhin); history and methods of cognitive analysis (Z.D.Popova, I.A.Sternin); methods of identifying concepts (A.P.Babushkin); study of the structure of concepts, study of concepts of national consciousness and comparative study of concepts (A.M.Prykhodko, O.V.Gorodetskaya, V.F.Starko, Yu.S.Beloziorova, I.V.Zmiyova); as well as coordination of the categories "concept – meaning – concept" (M.M.Boldyrev, S.G.Shafikov, R.V.Uhryniuk,) and others. It is customary to distinguish three main areas of cognitive research in the field of modern linguistics, the central concept of which is the concept, it is - cognitive linguistics, psycholinguistics and linguocultural studies.

Thus, in modern linguistics there are many methods of concept research: conceptual analysis, historical analysis, definitive interpretation, component analysis, stylistic interpretation, distributive analysis, methods of contextual and textual analysis, cognitive interpretation of the results of describing the semantics of linguistic means of verification, verification languages, etc. These methods interact with each other, complement each other, which makes it possible to explore the concept as an object of interaction of language, thinking and culture. Today we can talk about a certain methodology of studying and describing concepts in cognitive linguistics - a new stage in the study of complex relations of language and thinking, language system of knowledge, which contains language forms of their transmission, organization, storage, language forms of influence and more.

The purpose of the research is to identify the means of verbalizing the concept of LIFE in English-language artistic discourse on the basis of Ukrainian translations of Shakespeare's tragedies.

This purpose requires the following **tasks**:

- consider the concept as a linguistic problem;
- indicate the main translation strategies and tactics of reproduction of the concept;
- describe the features of English-language literature discourse and the specifics of its translation;
- to establish strategies and tactics of reproduction of concepts in the Ukrainian language in the translation of texts of English-language literature discourse;
- to trace the application of translation transformations to preserve the pragmatic functions of the concept in the translation of texts of English-language literature discourse.

The object of study in the master's thesis are the concepts taken from the tragedy of William Shakespeare's "Hamlet".

The subject of the research is strategies and tactics, as well as translation transformations of reproduction of concepts in the Ukrainian language in the translation of texts of English-language literature discourse.

The scientific novelty of the obtained results is that in the work it was established with the help of which lexical units the concept of LIFE is represented in the tragedy of William Shakespeare. It was established with which tactics and strategies translators reproduce such concepts.

The practical significance of the results is their application in the following disciplines: "Introduction to Linguistics", "General Linguistics", as well as in the fields of scientific knowledge, in particular, in psychology, political science, sociology, and translation discipline: "General Theory of Translation". The results and conclusions obtained during the study can be used in the further development of problems of theory and practice of translation, text style, in the development of special manuals, lecture courses and special courses in these disciplines, in research work.

Structure and scope of work. The master's qualification work consists of an introduction, three chapters with conclusions to each of them, conclusions of the whole work and lists of sources used, appendix and summary.

The introduction substantiates the relevance of the master's thesis, formulates the purpose, defines the main tasks, object, subject, scientific novelty of the results, research methods, the practical significance of the results, indicates the forms of testing and structure of work.

The first chapter of the work is devoted to the theoretical foundations of the study of the concept in English-language literature discourse, where the concept is considered as a linguistic problem; named translation strategies and tactics of concept reproduction; features of English-language literature discourse and specifics of its translation are described.

The second chapter is devoted to the analysis of the typology of the concept in English-language literature discourse, which outlines the types of concepts in English-language artistic discourse.

The third chapter is devoted to the analysis of the peculiarities of reproduction of the concept of LIFE in the translation of English-language literature discourse, where an attempt is made to establish strategies and tactics of Ukrainian-language reproduction of the concept in the translation of texts of English-language literature discourse.

In the general conclusions the scientific and practical results of research received in research are stated and prospects of the further searches in the chosen direction are defined.